

Stafdienst Bestuurszaken

Afdeling Onderzoek & Statistiek

Carin Ogier
cogier@almere.nl

Minima in Almere 2007

Datum
September 2007

Kenmerk

Auteur
Carin Ogier

Pagina
1/53

SAMENVATTING & CONCLUSIE	5
1 INLEIDING.....	7
2 INKOMENSVERDELING ALMERE, CBS 2004	9
2.1 HUISHOUDENSINKOMEN	9
2.2 INKOMEN NAAR ETNICITEIT	10
2.3 INKOMENSVERDELING NAAR WIJK	11
3. MINIMAHUISHOUDENS IN ALMERE, CBS 2004	13
3.1 INKOMENSGRENZEN	13
3.2 INKOMENSGRENZEN TOEGEPAST IN ALMERE.....	13
3.3 STEDENVERGELIJKING	14
3.4 HUISHOUDKENMERKEN MINIMA ALMERE	15
3.5 LEEFTIJDVERDELING TOTALE GROEP MINIMAHUISHOUDENS.....	15
3.6 RUIMTELIJKE SPREIDING MINIMA	17
4. GEBRUIKERS MINIMAREGELINGEN ALMERE 2006.....	19
4.1 GEBRUIK	19
4.2 GEBRUIKERS REGELINGEN NAAR BEROEPSBEVOLKING	22
4.3 HUISHOUDKENMERKEN.....	23
4.4 LEEFTIJD	24
4.5 ETNICITEIT	25
4.6 OPLEIDING	27
4.7 KINDEREN	27
4.8 RUIMTELIJKE SPREIDING GEBRUIKERS MINIMAREGELINGEN	30
4.9 LANGDURIG OP EEN BESTAANSMINIMUM	32
4.10 RESUMÉ.....	33
5 GEBRUIK EN SCHATTING VAN NIET-GEBRUIK.....	35
5.1 OMVANG NIET-GEBRUIKERSGROEP.....	35
5.1.1 <i>Niet-gebruik volgens SCP</i>	<i>35</i>
5.1.2 <i>Niet-gebruik volgens CBS</i>	<i>36</i>
5.1.3 <i>Niet-gebruik bekend bij de gemeente</i>	<i>37</i>
5.1.4 <i>Betekenis voor Almere</i>	<i>39</i>
5.2 REDENEN VOOR NIET-GEBRUIK	40
6 BELEVING VAN INKOMEN.....	43
7 SCHULDEN.....	45
7.1 SCHULDENPROBLEMATIEK BIJ WONINGCORPORATIES, VITENS, NUON ..	45
7.2 BEWONERS OVER SCHULDEN	45
7.3 SCHULDHULPVERLENING.....	47
BIJLAGE I VERANTWOORDING ONDERZOEK	49
BIJLAGE II GECOMBINEERD GEBRUIK REGELINGEN.....	50
BIJLAGE III OVERZICHT INKOMENSGROEPEN.....	51
BIJLAGE IV KAARTEN.....	52

SAMENVATTING & CONCLUSIE

Ten behoeve van het Integrale minimabeleid heeft de dienst DSZ behoefte aan een actueel inzicht in de omvang en de kenmerken van de minimahuishoudens in Almere.

In onderliggend onderzoek is ten eerste de totale groep Almeerse minima in beeld gebracht aan de hand van het Regionaal Inkomensonderzoek (RIO) van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) over het jaar 2004. Ten tweede is de groep minima beschreven die gebruik maakt van inkomensregelingen van het rijk of van de gemeente Almere in 2006 (zie ook bijlage 2). Omdat van deze laatste groep meer achtergrondgegevens bekend zijn, kan een wat uitgebreider profiel gemaakt worden. De gebruikers van inkomensregelingen zijn een deel van de totale groep minima. Er is namelijk ook een groep huishoudens die wel een minimuminkomen heeft, maar géén gebruik maakt van inkomensregelingen.

Enkele opvallende punten uit het onderzoek:

- De totale groep minimahuishoudens in Almere is kleiner dan gemiddeld in Nederland, maar groeit wel.
- Eenoudergezinnen, alleenstaanden en niet-westerse allochtonen hebben vooral te maken met lage inkomens. Aandeel niet-westerse allochtonen onder minima groeit.
- Onder de gebruikers van inkomensregelingen bevinden zich veel niet-westerse allochtonen van de eerste generatie.
- 50% van de kinderen in eenoudergezinnen groeit op in een minimasituatie (inkomen tot 130% van het sociaal minimum).
- 45% van de kinderen in Staatsliedenwijk groeit op in een gezin van niet-westerse komaf met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum. Ook in Centrum Almere Stad (36%) en Centrum Almere Haven (35%) is dit aandeel hoog.

PROFIELSCHETS

Totale groep minimahuishoudens Almere – CBS 2004

Het aandeel huishoudens in Almere dat rondkomt van een inkomen tot 105% van het sociaal minimum of tot de huursubsidiegrens is tussen 2003 en 2004 toegenomen. In 2004 zijn er in Almere **6.060 huishoudens** die een inkomen hebben tot 105% van het sociaal minimum en in totaal **18.230 huishoudens** met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum (huursubsidiegrens). Naar verhouding wonen zij vooral **in en/of rondom de centrumgebieden** van de drie stadsdelen, waar over het algemeen kleinere en goedkopere (huur)woningen staan. Het gaat dan vooral om Staatsliedenwijk, Stedenwijk, Centrum Almere Haven, De Werven, De Wierden, De Hoven, Centrum Almere Buiten en Molenbuurt.

Deze huishoudens, zowel met een inkomen tot 105% als tot 130% van het sociaal minimum, bestaan voor het merendeel uit **alleenstaanden en eenoudergezinnen**. 70% van de eenoudergezinnen in Almere en 42% van de alleenstaanden heeft een inkomen tot 130% van het sociaal minimum. Ongeveer de helft van de ouderen in Almere en 43% van de jongeren tussen 15 en 24 jaar heeft een inkomen tot 130%. In vergelijking met landelijke cijfers is dit een groot aandeel van de **jongeren**.

Gemeente Almere

PROFIELSCHETS

Gebruikers inkomensregelingen voor minima in Almere –2006

In 2006 zijn er **13.575 huishoudens** in Almere die gebruik maken van één of meerdere inkomensregelingen, zoals (bijzondere) bijstand, kwijtschelding en huurtoeslag. Het aantal huishoudens dat gebruik maakt van regelingen is toegenomen. Net als de totale groep minimahuishoudens wonen de gebruikers van inkomensregelingen ook met name **in en/of rondom de centrumgebieden** van de stadsdelen. Ook zijn de gebruikers met name **alleenstaanden of eenoudergezinnen**. Bijna de helft van de eenoudergezinnen maakt gebruik van een inkomensregeling.

Binnen de gebruikersgroep zijn de **niet-westerse huishoudens** oververtegenwoordigd. Deze huishoudens hebben over het algemeen een gezinshoofd die tot de 1e generatie allochtonen behoort.

Ruim één op de zeven **kinderen** in Almere groeit op in een gezin dat gebruik maakt van een inkomensregeling. Eén op de tien kinderen woont in een huishouden dat gebruik maakt van inkomensregelingen op bijstandsniveau.

Niet-gebruikers van inkomensregelingen

In Almere is er een groep huishoudens die geen gebruik maakt van inkomensregelingen, terwijl zij, puur gezien de hoogte van het inkomen, daar wel voor in aanmerking zou komen. Daarnaast blijkt dat de kans groot is dat huishoudens die wél gebruik maken van bepaalde inkomensregelingen, niet alle inkomensregelingen aanvragen waarop zij recht zouden hebben.

Een grove schatting van het niet-gebruik wijst uit dat er ongeveer 7.300 huishoudens in Almere zijn met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum, maar die van geen enkele inkomensregeling gebruik maken. Daarnaast is voor ruim 6.700 huishoudens die reeds één of meerdere regelingen hebben aangevraagd de kans groot dat zij ook recht hebben op andere inkomensregelingen. Let wel: het kan zijn dat huishoudens geen recht hebben op (bepaalde) inkomensvoorzieningen, er is hier alleen gekeken naar niet-gebruik op basis van het inkomen.

Hoewel de redenen van specifiek deze huishoudens voor het niet-gebruik van inkomensregelingen onbekend zijn, komt uit landelijk onderzoek en uit eerder onderzoek van O&S Almere een aantal redenen voor niet-gebruik naar voren. De voornaamste redenen zijn dat huishoudens vinden dat zij rond kunnen komen van hun inkomen en dat zij verwachten dat het aanvragen van de regeling veel tijd en moeite zal kosten.

1 Inleiding

Almere is in omvang de zevende stad van Nederland en heeft zich ontwikkeld tot een stad met stedelijke kenmerken. Dit is niet alleen terug te lezen in de diversiteit in de gebouwde omgeving, maar ook in de diversiteit van de bevolking. Diversiteit naar cultuur, etniciteit, opleiding en inkomen, naar werk, vrijetijdsbesteding en belangstellingsvelden, naar betrokkenheid bij de stad en uitgaansgedrag.

Lange tijd was Almere voornamelijk aantrekkelijk voor huishoudens met een middeninkomen: de suburbaniserende middenklasse. Maar daarnaast bleken ook huishoudens met hogere en lagere inkomens naar Almere te trekken. Inmiddels kent de stad een minimapopulatie. In 1999 en 2002 is hier verslag van. Dit rapport brengt de actuele stand van zaken rondom de minima in Almere in beeld, waarbij tevens wordt gekeken naar de ontwikkeling sinds 2002. De centrale onderzoeksvraag in dit rapport is:

Wat is de aard en omvang van de groep minimahuishoudens in Almere?

Vragen die daaruit voortvloeien zijn:

1. Hoeveel minimahuishoudens leven in Almere en hoe lang leven zij op het bestaansminimum?
2. Waar wonen deze huishoudens?
3. Wat zijn kenmerken van deze huishoudens?
4. Hoeveel kinderen leven in minimahuishoudens?
5. Hoeveel huishoudens maken gebruik van inkomensregelingen?
6. Hoeveel rechthebbenden maken geen gebruik van inkomensregelingen?

Het onderzoek naar de minimahuishoudens vindt enerzijds plaats op basis van landelijke gegevens uit het inkomensonderzoek van het CBS (de meest actuele gegevens van het CBS betreffen het jaar 2004¹). Het gaat hier om de totale groep huishoudens in Almere dat moet rondkomen van een minimuminkomen. Anderzijds wordt op basis van registratiegegevens van de Dienst Sociale Zaken, Publieksdienst en de Dienst Stedelijke Ontwikkeling de groep beschreven die gebruik maakt van de minimaregelingen in Almere. De gegevens van de gemeentelijke diensten betreffen de situatie in het jaar 2006.

De groep minimahuishoudens die is vastgesteld op basis van gegevens over het inkomen door het CBS is de totale groep minimahuishoudens. De groep die uit registratiegegevens van de gemeente voortkomt en daadwerkelijk gebruik maakt van minimaregelingen is een subgroep. Deze subgroep zal kleiner zijn dan het totaal aantal minimahuishoudens volgens het CBS, aangezien niet ieder huishouden met een minimuminkomen gebruik zal maken van een inkomensregeling. In onderstaand figuur wordt dit schematisch weergegeven.

¹ CBS: Regionaal Inkomens Onderzoek (RIO) 2004

Figuur 1 Schematische weergave totale groep minimahuishoudens naar inkomen (CBS) en de gebruikers van minimaregelingen (gemeente)

Leeswijzer

Allereerst wordt de inkomenssituatie van alle Almeerse huishoudens besproken in hoofdstuk 2 op basis van inkomensgegevens van het CBS. In hoofdstuk 3 wordt ingezoomd op de totale groep minimahuishoudens in Almere die uit deze inkomensgegevens naar voren komt (groep **A** in het schema). Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 de huishoudens besproken die in 2006 gebruik maakten van minimaregelingen bij de gemeente (groep **B** in het schema). In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de minima in Almere die geen gebruik maken van inkomensregelingen (groep **C**). Tot slot wordt de persoonlijke perceptie van de Almeerse bewoner over het inkomen en de schuldensituatie van Almeerse huishoudens behandeld in respectievelijk hoofdstuk 6 en 7.

2 Inkomensverdeling Almere, CBS 2004

Het CBS doet jaarlijks in het Regionaal Inkomensonderzoek verslag van de inkomenssituaties van huishoudens, waarbij de inkomensgegevens afkomstig zijn van de belastingdienst. De meest recente inkomensgegevens die beschikbaar zijn, zijn van het jaar 2004. In dit hoofdstuk wordt op basis van deze gegevens, tenzij anders vermeld, de inkomenssituatie in Almere besproken. Eerst wordt ingegaan op het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen in Almere ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de inkomenssituatie naar etniciteit en wijk.

2.1 Huishoudensinkomen

Het gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen ligt in Almere iets hoger dan het landelijk gemiddelde. Het gemiddeld besteedbaar inkomen per persoon ligt in Almere echter iets lager dan het landelijk gemiddelde. Dit is te verklaren door de hogere gemiddelde gezinsgrootte in Almere (Nederland 2,3 versus Almere 2,5 personen²).

Tabel 2.1 Gemiddeld besteedbaar inkomen x € 1000

	Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen x € 1000	Gemiddeld besteedbaar inkomen per persoon x € 1000
Nederland	29,0	12,2
Almere	29,6	11,6
Utrecht	27,8	12,7
Eindhoven	27,1	12,5
Den Haag	26,5	12,4
Amsterdam	25,2	12,6
Rotterdam	24,6	11,6
Groningen	24,5	11,6

Bron: RIO 2004, CBS

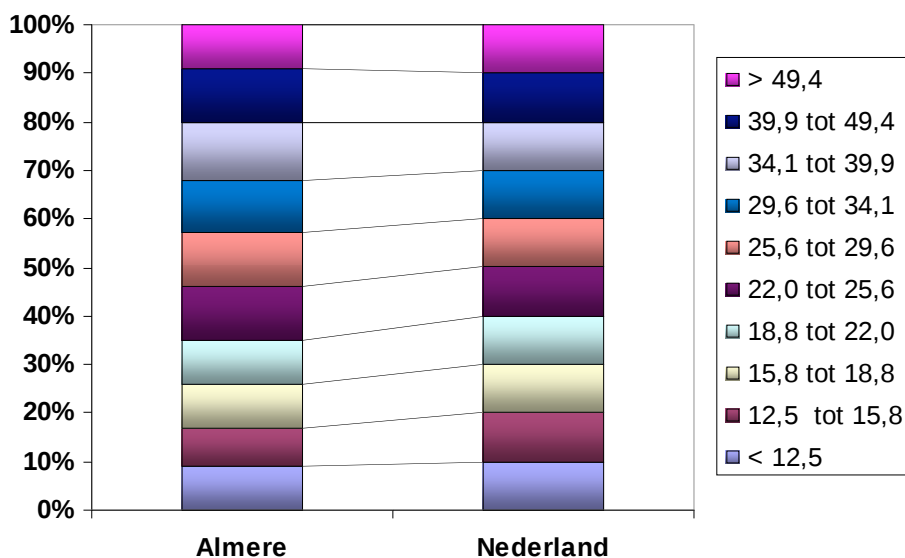
Uit de inkomensverdeling over hoge, midden en lage inkomens blijkt dat het aandeel hoge inkomens in Almere gelijk is aan het landelijk gemiddelde, het aandeel lage inkomens ligt echter iets lager³. Dit betekent dat Almere meer huishoudens met een middeninkomen kent dan gemiddeld, wat ook blijkt uit de inkomensverdeling van huishoudens per 10% groep. De 10% groepen zijn gebaseerd op de landelijke verdeling van het besteedbaar huishoudensinkomen. De inkomenseenheden van geheel Nederland zijn gerangschikt naar hoogte van besteedbaar (of gestandaardiseerd) inkomen. Daarna worden de eenheden in tien, qua aantal gelijke groepen (10%-groepen) verdeeld en wordt het hoogste inkomen in elke groep bepaald. De hoogste inkomens vormen de klassengrenzen (decielen). Uit deze verdeling

² CBS: Statline 2006

³ De onderste 40% van de landelijke inkomensverdeling is de 'lage' inkomensgroep, de bovenste 20% is de 'hoge' inkomensgroep, de rest wordt als 'midden' beschouwd. 'Lage' inkomens zijn inkomens tot €22.000, 'midden' tot €39.900 en 'hoog' vanaf €39.900.

blijkt dat Almere meer huishoudens heeft met een inkomen vanaf modaal tot 1,5 keer modaal dan gemiddeld in Nederland (figuur 2.1). Zo heeft 30% van de Nederlandse huishoudens een besteedbaar inkomen van €18.800 of minder en 60% een inkomen onder €29.600, terwijl dit in Almere 26% respectievelijk 57% is. Overigens kent Almere net wat minder huishoudens met een topinkomen van €49.400 of meer (9%) dan gemiddeld in Nederland (10%).

Figuur 2.1 Inkomensverdeling huishoudens 10% groepen, Almere en Nederland, 2004

Het huishoudinkomen verschilt naar gelang het type huishouden. Paren met kinderen beschikken gemiddeld over het hoogste besteedbaar inkomen, terwijl eenpersoonshuishoudens gemiddeld het laagste inkomen hebben (tabel 2.2). In vergelijking met Nederland hebben Almeerse gezinnen, zowel eenouder- als tweeoudergezinnen, gemiddeld minder te besteden. Paren zonder kinderen hebben daarentegen meer te besteden.

Tabel 2.2 Gemiddeld besteedbaar inkomen x € 1000 naar huishoudtype

	Totaal x € 1000	Eenpersoonshuishouden x € 1000	Paar zonder kinderen x € 1000	Paar met kinderen x € 1000	Eenoudergezin x € 1000	Overig huishouden* x € 1000
Nederland	29,0	17,8	31,9	38,1	24,1	38,2
Almere	29,6	17,9	32,8	36,8	22,3	35,4

* Overig huishoudens zijn meerpersoonshuishoudens: huishoudens met anderen, bv. inwonende ouder van het echtpaar/eenouder of inwonende huisvriend en meergezinshuishoudens.

2.2 Inkomen naar etniciteit

Het besteedbaar inkomen van zowel allochtone als van autochtone huishoudens ligt in Almere gemiddeld hoger dan in andere grote steden of dan

Minima in Almere - Inkomensverdeling Almere: CBS 2004
landelijk (tabel 2.3). Het verschil in inkomen tussen allochtonen en autochtonen huishoudens is in Almere, zeker in vergelijking met steden als

Groningen en Eindhoven, echter groot. Allochtone huishoudens hebben gemiddeld minder te besteden dan autochtone huishoudens.

Dit geldt ook voor de vergelijking tussen actieve en niet actieve huishoudens naar etniciteit. Actieve huishoudens onttrekken inkomen uit arbeid, inactieve huishoudens hebben een inkomen uit pensioen of uitkering. Het verschil in besteedbaar inkomen tussen actieve huishoudens van autochtone en allochtone komaf is nog net wat groter dan tussen niet-actieve huishoudens. Deze bevindingen komen overeen met de resultaten uit de Armoedemonitor 2005⁴. Uit het onderzoek blijkt dat de inkomenspositie van niet-westerse allochtonen duidelijk slechter is dan die van autochtonen.

Tabel 2.3 Gemiddeld besteedbaar inkomen x € 1000,
naar etniciteit

	Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen autochtonen x € 1000	Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen allochtonen x € 1000
Nederland	29,7	25,6
Almere	30,9	26,6
Utrecht	29,0	24,4
Eindhoven	27,9	24,7
Den Haag	28,0	24,1
Amsterdam	26,7	23,1
Rotterdam	26,1	22,0
Groningen	25,0	21,7

Bron: RIO 2004, CBS

In de Almeerse wijken blijkt het verschil in huishoudinkomen tussen allochtone en autochtone gezinnen vooral groot te zijn in De Gouwen, Oostvaardersbuurt, Bouwmeesterbuurt en Landgoederenbuurt. Het inkomen van autochtone gezinnen ligt hier een stuk hoger dan van allochtone gezinnen. In twee wijken is het gemiddeld inkomen van allochtone huishoudens minder dan €20.000, namelijk in Centrum Almere Haven en Staatsliedenwijk. Het gemiddeld inkomen van autochtone huishoudens is in geen enkele wijk zo laag. De laagste inkomens van autochtone huishoudens (rond €22.000 à €23.000) zijn te vinden in Centrum Almere Buiten en Centrum Almere Stad. In beide wijken wonen veel alleenstaanden en ouderen.

2.3 Inkomensverdeling naar wijk

Uit kaart 2.1 blijkt dat huishoudens in de nieuwe villawijken Noorderplassen, De Velden en Vogelhorst gemiddeld het meest te besteden hebben. Hier ligt het huishoudinkomen tussen €43.000 en €55.000 per jaar. In een paar wijken: Landgoederenbuurt, Verzetswijk, Parkwijk, Muziekwijk Noord en De Meenten, hebben huishoudens net wat meer dan een modaal inkomen te besteden, namelijk tussen €32.000 en €43.000. Dit is ook net wat meer dan

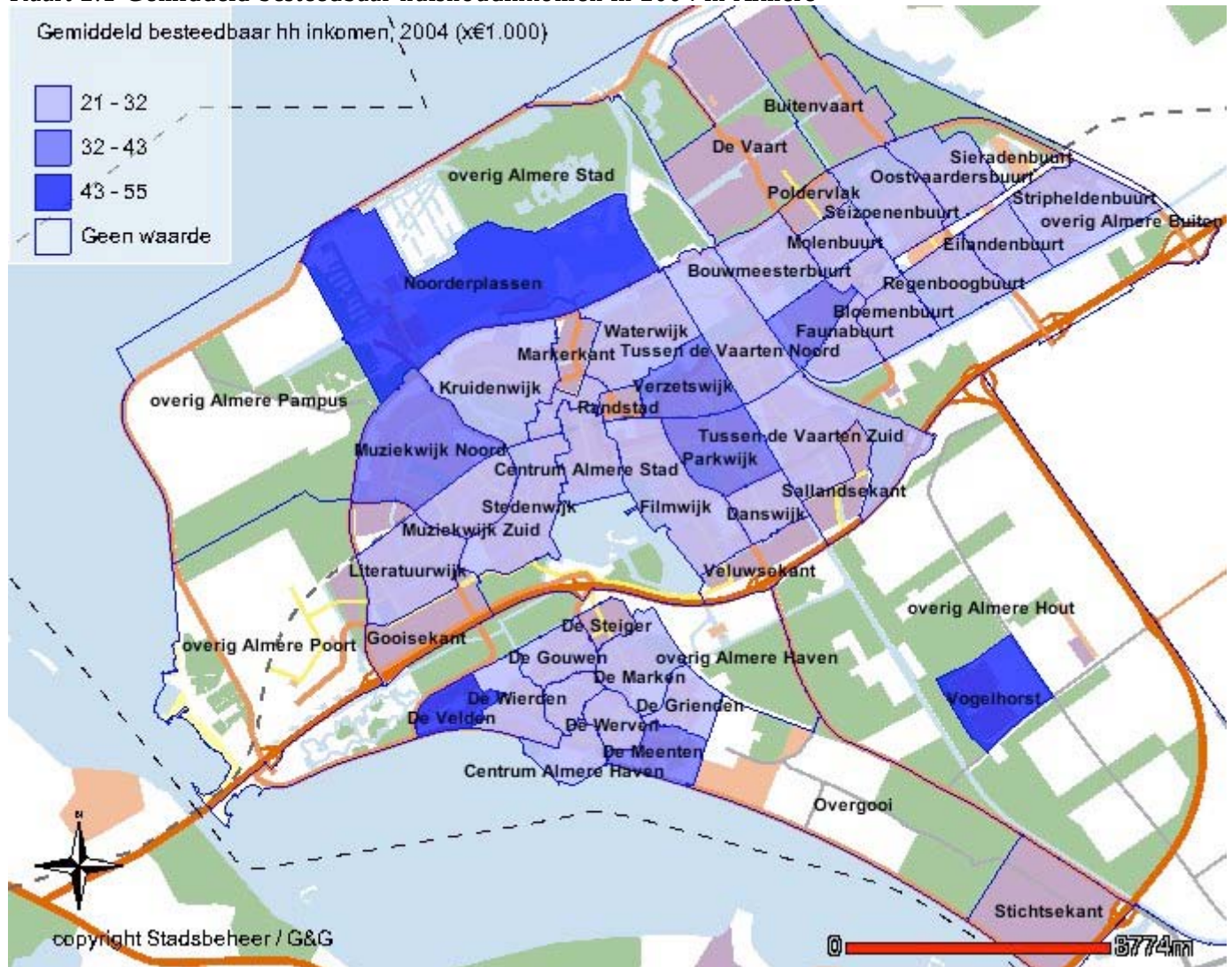
⁴ Sociaal Cultureel Planbureau (2005): Armoedemonitor 2005

Minima in Almere - Inkomensverdeling Almere: CBS 2004
 het gemiddelde inkomen in Almere: €29.600. Huishoudens in Staatsliedenwijk
 (€21.000), in de drie centrumgebieden (rond €22.500) en in De Werven

(€23.000) hebben gemiddeld het minst te besteden. Hier staan dan ook
 voornamelijk kleinere huurwoningen in de sociale sector.

Kaart 2.1 Gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen in 2004 in Almere

Gemeente Almere

3. Minimahuishoudens in Almere, CBS 2004

Twee belangrijke inkomensgrenzen waarmee het CBS het begrip armoede afbakt zijn de lage inkomensgrens en het sociaal minimum. In dit hoofdstuk wordt op basis van de inkomensgegevens van het CBS de totale groep huishoudens besproken die aanspraak kunnen maken op inkomensregelingen (tot 130% van het sociaal minimum) en de (sub)groepen met een inkomen tot het 105% van het sociaal minimum respectievelijk tot de lage inkomensgrens. Tenzij anders vermeld, zijn alle inkomensgegevens afkomstig uit het Regionaal Inkomensonderzoek 2004 van het CBS.

3.1 Inkomensgrenzen

De lage inkomensgrens is vastgesteld op het niveau van de bijstandsuitkering met 1979 als ijkpunt en neemt de prijsindexatie van de jaren daarna mee voor de bepaling van de inkomensgrens. Deze inkomensdefinitie leent zich daardoor voor een inkomensvergelijking door de tijd. Het sociaal minimum is de beleidsmatige inkomensgrens die jaarlijks bepaald wordt door de sociale wetgeving. Het CSB publiceert cijfers op 105% van het sociaal minimum.

Omdat het bijstandsniveau in 1979 op een historisch hoogtepunt lag, is de lage inkomensgrens hoger dan het sociaal minimum. Bovendien is het sociaal minimum achtergebleven bij de prijsinflatie. Overigens is het verschil tussen de lage inkomensgrens en het sociaal minimum sinds het einde van de jaren negentig kleiner geworden.

De huursubsidiegrens ligt op 130% van het sociaal minimum. Tot deze grens behoren huishoudens in principe tot de aandachtsgroep van de overheid. Komt het inkomen boven deze grens dan hebben huishoudens geen recht meer op steunmaatregelen.

3.2 Inkomensgrenzen toegepast in Almere

Het aandeel huishoudens dat behoort tot de aandachtsgroep van gemeentes, oftewel huishoudens met een inkomen tot aan de *huursubsidiegrens*, is in Nederland tussen 2003 en 2004 stabiel gebleven rond de 32% (tabel 3.2). In Almere ligt dit aandeel lager (28%), maar is tussen 2003 en 2004 wel gestegen met 1,4%.

Opvallend is dat de groepen met een inkomen tot de *lage inkomensgrens* of *tot het 105% van het sociaal minimum* in Almere naar verhouding groter is dan landelijk. Zowel gemiddeld in Nederland als in Almere zijn deze groepen in aandeel toegenomen. De verwachting is dat dit tot en met 2005 blijft stijgen en dat pas in de cijfers van 2006 herstel zichtbaar is⁵.

Uit tabel 3.1 blijkt dat tussen 2003 en 2004 het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum in Nederland is gestegen van 8,4% naar 8,9%, een stijging van 0,5%. Ook in Almere is dit aandeel gestegen, zij het in sterkere mate met 0,8%.

⁵ CBS/SCP Persbericht, 16 november 2006

Tabel 3.1 Minimahuishoudens in Almere en Nederland, 2003 en 2004

	Almere				Nederland			
	2003 aantal	%	2004 aantal	%	2003 aantal	%	2004 aantal	%
Sociaal minimum (105%)	5.470	8,6	6.060	9,4	540.860	8,4	570.270	8,9
Lage inkomensgrens	5.840	9,2	6.520	10,1	565.770	8,8	600.850	9,3
Huursubsidiiegrens (130%)	17.550	26,6	18.230	28,0	2.133.210	31,8	2.132.560	31,7

Kortom: in Almere zijn er naar verhouding minder huishoudens die in aanmerking komen voor inkomensregelingen dan in Nederland. Dit is ook terug te zien in de inkomensverdeling uit hoofdstuk 2: er wonen in Almere meer huishoudens met een middeninkomen en minder huishoudens met een laag inkomen dan gemiddeld in Nederland.

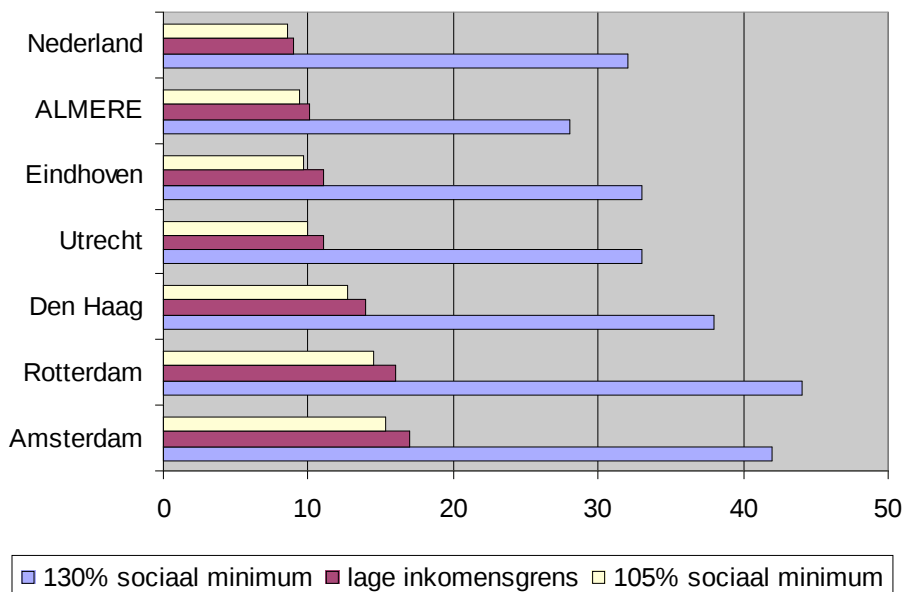
Wel is in Almere binnen de groep huishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum, het aandeel huishoudens dat moet rondkomen van een inkomen tot 105% van het sociaal minimum (of tot de armoedegrens) juist iets hoger dan gemiddeld in Nederland (figuur 3.1).

3.3 Stedenvergelijking

In vergelijking met de andere grote steden heeft Almere het laagste aandeel minimahuishoudens (figuur 3.1). Dit geldt het zowel voor het aandeel huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum, als tot de lage inkomensgrens, als tot de huursubsidiiegrens.

In vergelijking met Nederland kent Almere naar verhouding minder huishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum. Ofwel de totale groep minimahuishoudens in Almere is naar verhouding kleiner dan in Nederland. Echter, Almere kent wel meer huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum en tot de lage inkomensgrens dan landelijk.

Figuur 3.1 Aandeel huishoudens naar inkomensgrens in de grote steden in 2004, in %

3.4 Huishoudkenmerken minima Almere

De huishoudens behorend tot de minima (zowel met inkomens tot 105% van het sociaal minimum als tot 130% van het sociaal minimum) bestaan voornamelijk uit alleenstaanden en eenoudergezinnen. Dit is geen verandering ten opzichte van 2002 toen eenoudergezinnen en alleenstaanden ook al oververtegenwoordigd waren binnen de minimahuishoudens.⁶

In Almere leeft ruim een kwart van de eenoudergezinnen van een inkomen op of onder het sociaal minimum. Van een inkomen tot de huursubsidiegrens leeft zelfs 70% van de eenoudergezinnen. Een op de zeven alleenstaanden heeft een inkomen op bijstandsniveau, terwijl drie op de zeven rondkomt van een inkomen tot de huurtoeslaggrens. Paren met kinderen leven vaker van een sociaal minimum dan paren zonder kinderen, maar even vaak van een inkomen tot de huursubsidiegrens.

Tabel 3.2 Huishoudkenmerken Almeerse minima naar inkomensgrens, in 2004

	Huishoud-verdeling Almere		Sociaal minimum (105%)		Binnen eigen huishoud-groep	Huursubsidiegrens (130%)		Binnen eigen huishoud-groep
	aantal	%	aantal	%		aantal	%	
Alleenstaanden	17.120	25	2.430	40%	14%	7.130	39%	42%
Eenoudergezinnen	6.450	10	1.740	29%	27%	4.510	25%	70%
Paar met kinderen	24.530	36	1.030	17%	4%	2.980	16%	12%
Paar zonder kinderen	16.820	25	600	10%	4%	2.740	15%	16%
Overig	2.840	4	270	5%	10%	880	5%	31%
Totaal	67.770	100	6.060	100%	9%	18.230	100%	27%

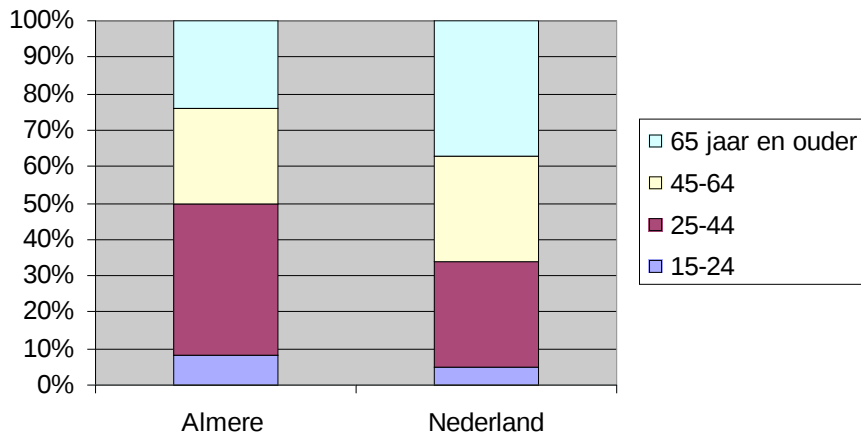
3.5 Leeftijdsverdeling totale groep minimahuishoudens

Ruim 40% van de totale groep minimahuishoudens, met een inkomen tot aan de huursubsidiegrens, is tussen de 25 en 44 jaar oud (tabel 3.3). Naar verhouding is deze leeftijdsgroep veel groter dan gemiddeld in Nederland (29%). Daarentegen zijn er naar verhouding veel minder ouderen die een dergelijk inkomen hebben. Minimahuishoudens in Almere zijn in vergelijking met Nederland dus jonger.

⁶ Gemeente Almere: Inkomensmonitor Almere 2002

Tabel 3.3 Minimahuishoudens (tot 130%) naar leeftijd, Almere en Nederland, in 2004

Aangezien Almere in vergelijking met Nederland overall een jonge bevolking heeft, is het niet verwonderlijk dat de minimahuishoudens ook jonger zijn dan gemiddeld. Een relatief groot deel van de Almeerse inwoners bevindt zich in de gezinsvormende fase en zit in de leeftijdsgroep van 25 tot 44 jaar. Door het suburbane karakter van de stad waar ruimte is voor groen en een tuin, is Almere geliefd onder gezinnen met kinderen.

Wordt voor deze afwijkende bevolkingsopbouw gecorrigeerd, dan blijkt dat juist jongeren in Almere veel vaker tot de minimahuishoudens behoren dan gemiddeld in Nederland (tabel 3.4). 43% van de jongeren in Almere tussen 15 en 24 jaar heeft een inkomen tot 130% van het sociaal minimum. Landelijk is dit 27% van de jongeren.

Tabel 3.4 Leeftijdsverdeling minima tot 130% in Almere en Nederland, 2004*

	Huishoudens Almere tot 130% soc. minimum	Huishoudens Almere totaal	%	Huishoudens Nederland tot 130% soc. minimum	Huishoudens Nederland totaal	%
15-24	1.540	3.549	43	100.540	3.752.590	27
25-44	7.640	33.435	23	629.060	2.692.699	23
45-64	4.710	22.343	21	620.170	2.473.038	25
65 en ouder	4.330	8.453	51	782.770	1.510.953	52
Totaal	18.230	67.780	28	2.132.560	7.049.280**	32

* CBS Statline, 2004

** In RIO komt aantal huishoudens in Nederland uit op 6.725.630, maar in statline komt het uit op 7.049.280 (% gegeven zoals in RIO)

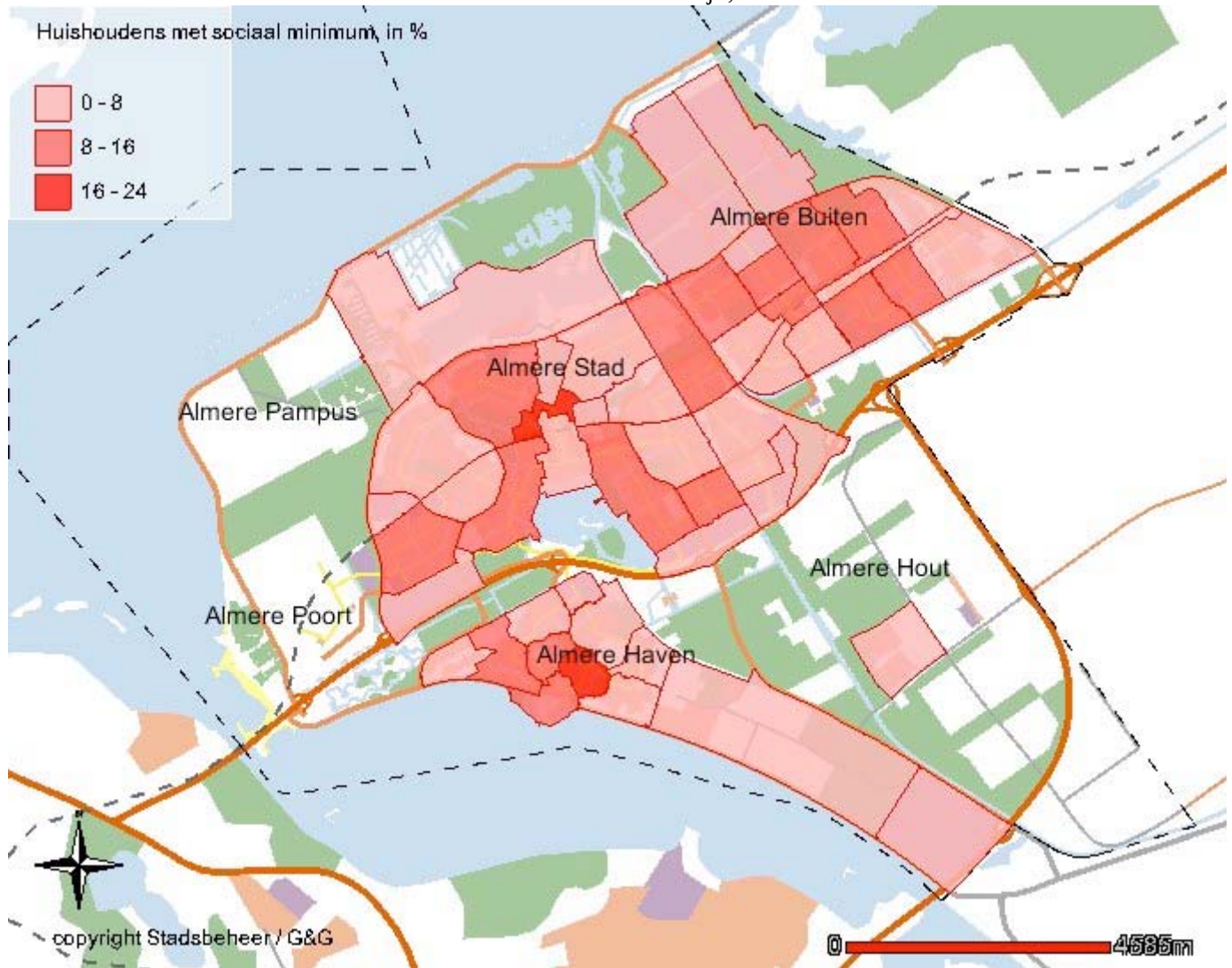

3.6 Ruimtelijke spreiding minima

Meer dan de helft van de minimahuishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum (58%) leeft in Almere Stad, een kwart woont in Almere Buiten (27%) en 14% is woonachtig in Almere Haven. Eenzelfde verdeling geldt voor de huishoudens met een inkomen tot aan de huurtoeslaggrens. Wat betreft het aandeel huishoudens in de stadsdelen met een dergelijk inkomen, is dit voor alle drie stadsdelen zo'n 10%.

De wijken Staatsliedenwijk en De Werven hebben het hoogste aandeel huishoudens met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum, 24% respectievelijk 17% (kaart 3.1). Daarna volgen Centrum Almere Haven (15%), Stedenwijk (14%) en De Hoven (14%).

Kaart 3.1 Aandeel huishoudens met sociaal minimum naar wijk, in 2004

Bron: RIO 2004, CBS

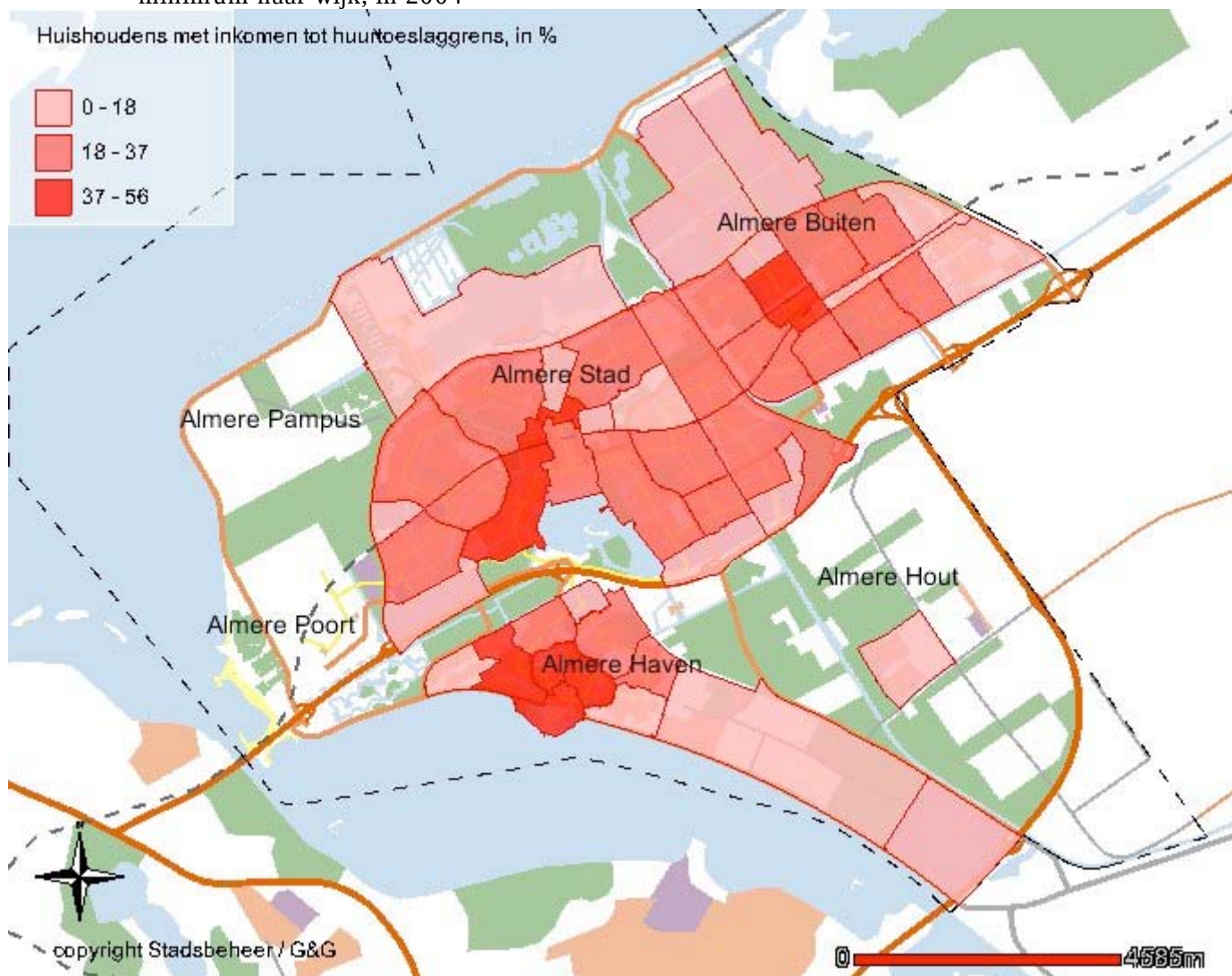
Concentraties van huishoudens met een inkomen tot 130% van het minimuminkomen zijn terug te vinden in en/of om de drie centrumgebieden van Almere (kaart 3.2). Meer dan de helft van de huishoudens in Staatsliedenwijk (56%) heeft een inkomen tot 130% van het sociaal minimum. In Stedenwijk is dit 38%. In Almere Haven zijn er vier wijken, Centrum Almere Haven, De Werven, De Hoven en De Wierden, waar tussen 40% en

Gemeente Almere

50% van de huishoudens van een dergelijk inkomen rondkomt. In Almere Buiten is er een concentratie in Centrum Almere Buiten (42%) en Molenbuurt (38%).

Kaart 3.2 Aandeel huishoudens met inkomen tot 130% van het sociaal minimum naar wijk, in 2004

Bron: RIO 2004, CBS

Tot slot

Uit landelijk onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau⁷ komt naar voren dat eenoudergezinnen, huishoudens met een uitkering en niet-westerse allochtonen de hoogste kans hebben om in een armoedesituatie te geraken. Uit bovenstaand beeld en uit de inkomensverdeling uit hoofdstuk 2 lijkt dit voor Almere in ieder geval voor de eenoudergezinnen en niet-westerse allochtonen te kloppen.

⁷ Armoedemonitor 2005, SCP

4. Gebruikers minimaregelingen Almere 2006

In het vorige hoofdstuk is op basis van inkomensgegevens van het CBS vastgesteld hoeveel minimahuishoudens er in 2004 in Almere zijn. Een deel van deze huishoudens maakt gebruik van minimaregelingen. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de minimahuishoudens die voorkomen in de registraties van de gemeente Almere in 2006 en 2007. De volgende minimaregelingen worden behandeld:

* Bijstand	}	Regelingen tot 100% van het sociaal minimum = bijstandsniveau
* Bijzondere bijstand		
* Woonlastenfonds		
* Kwijtschelding gemeentelijke belastingen		
* Eenmalige uitkering		
* Langdurigheidstoeslag		
* AV-Almere		Regeling tot 120% van het sociaal minimum
* Huurtoeslag		Regeling tot 130% van het sociaal minimum

4.1 Gebruik

In Almere maken in 2006 13.575 huishoudens gebruik van een of meerdere minimaregelingen, 20% van het totaal aantal huishoudens op 1 januari 2007. De minimaregelingen bestaan uit: bijstand, bijzondere bijstand, eenmalige uitkering, langdurigheidstoeslag, kwijtschelding gemeentelijke belastingen, aanvulling (AV-Almere), huurtoeslag en het woonlastenfonds.

Alle huishoudens die een inkomen hebben tot 130% van het sociaal minimum komen in principe in aanmerking voor huurtoeslag. Huishoudens die 120% van het sociaal minimum te besteden hebben kunnen daarnaast een beroep doen op de Aanvullende Verzekering Almere (AV-Almere). De AV-Almere biedt huishoudens een gunstig pakket van aanvullende verzekeringen die huishoudens kunnen afsluiten naast de basisverzekering voor ziektekosten. Huishoudens op bijstandsniveau kunnen in principe gebruik maken van alle minimaregelingen.

Voor een aantal regelingen gelden, naast een inkomenscriterium, ook nog andere criteria. Het woonlastenfonds kan door minima worden aangesproken indien zij langdurig een minimuminkomen hebben en een hoge huur betalen die te weinig gecompenseerd wordt door de huurtoeslag. Deze maatregel is in het leven geroepen omdat de huurwoningen in Almere gemiddeld duurder zijn dan in vergelijkbare gemeenten, maar het minimuminkomen van huurders niet hoger is dan in de rest van het land. De bijzondere bijstand kunnen minima aanspreken indien zij bijzondere, noodzakelijke kosten niet zelf kunnen betalen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om extra kosten bij ziekten of handicap, of extra kosten voor schoolgaande kinderen. Tenslotte komen alleen huishoudens in aanmerking voor de langdurigheidstoeslag als zij vijf jaar of langer een inkomen hebben op bijstandsniveau.

Uit tabel 4.1 blijkt dat in 2006 meer dan de helft van de geregistreerden gebruik maakt van regelingen die bedoelt zijn voor inkomens tot bijstandsniveau (tabel 4.1). Slechts een klein deel van de huishoudens in de bestanden maakt geen gebruik van regelingen op bijstandsniveau, maar alleen van de AV Almere. Een derde van de huishoudens in de registraties maakt alleen gebruik van huurtoeslag.

Tabel 4.1 Aantal huishoudens met inkomensregelingen op bijstandsniveau, tot 120% en tot 130% van het sociaal minimum, in 2006

	Bijstandsniveau	120% sociaal minimum	130% sociaal minimum
Bijstandsniveau	8.680	8.680	8.680
Bijstandsniveau t/m 120% sociaal minimum	-	328	328
120% t/m 130% sociaal minimum	-	-	4.567
Totaal	8.680	9.008	13.575

Meer dan de helft (56%) van de geregistreerde huishoudens maakt van één of twee inkomensregelingen gebruik. Een derde (35%) maakt gebruik van drie, vier of vijf regelingen, terwijl 9% gebruik maakt van meer dan vijf regelingen. Er zijn 207 huishoudens die alle acht inkomensregelingen gebruiken.

Tabel 4.2 Gebruik aantal inkomensregelingen, 2006

	aantal huishoudens	%	cumulatief %
1 regeling	5.841	43,0	43,0
2 regelingen	1.704	12,6	55,6
3 regelingen	2.297	16,9	72,5
4 regelingen	1.403	10,3	82,8
5 regelingen	1.105	8,1	91,0
6 regelingen	547	4,0	95,0
7 regelingen	471	3,5	98,5
8 regelingen	207	1,5	100,0
	13.575	100,0	

Het grootste deel van de minimahuishoudens wordt gevonden in de registratiegegevens van de huurtoeslag, de Algemene Bijstandswet en de eenmalige uitkering.

De huishoudens die gebruik maken van de langdurigheidstoeslag en de AV-Almere zijn voor een groot deel bekend in de bestanden van de bijstand of huurtoeslag (zie ook Bijlage 1). Opvallend is dat minder dan de helft (46%) van de huishoudens waarvan de gemeentelijke belastingen is kwijtgescholden, bijstand ontvangt. Bijna drie kwart (73%) van deze huishoudens krijgt wel huurtoeslag.

Tabel 4.3: Aantal huishoudens dat gebruik maakt van minimaregelingen naar regeling, 2006

	2006		
	Aantal huishoudens	Aantal unieke huishoudens ⁸	% unieke huishoudens
Algemene bijstandswet	4355	4355	64%
Bijzondere Bijstand	2393	645	
Eenmalige uitkering	7195	2783	
Langdurigheidstoelage	1041	1	
Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	6476	545	
Woonlastenfonds	1268	351	2%
AV-Almere (120%)	3027	328	
Huurtoeslag (130%)	9757	4567	
Totaal		13.575	100%

Vergelijking met 2001

Het aantal minimahuishoudens dat gebruik maakt van regelingen bij de gemeente is in de afgelopen jaren toegenomen. Dit terwijl maatregelen voor minima zijn aangescherpt of weggevallen. In 2001 maakten 11.200 huishoudens gebruik van inkomensregelingen, 17% van het aantal huishoudens toen, terwijl dit in 2006 is gestegen naar 13.575 huishoudens, 20% van de huishoudens (figuur 4.1).

Overigens is een één op één vergelijking met 2001 lastig, omdat in 2001 andere inkomensregelingen bestonden dan in 2006. Om een zo goed mogelijke vergelijking tot stand te brengen is een onderscheid gemaakt in het aantal huishoudens met een bijstandsuitkering (dit is immers wel goed vergelijkbaar door de jaren heen) en het aantal huishoudens dat van een overige inkomensregeling gebruik maakt.

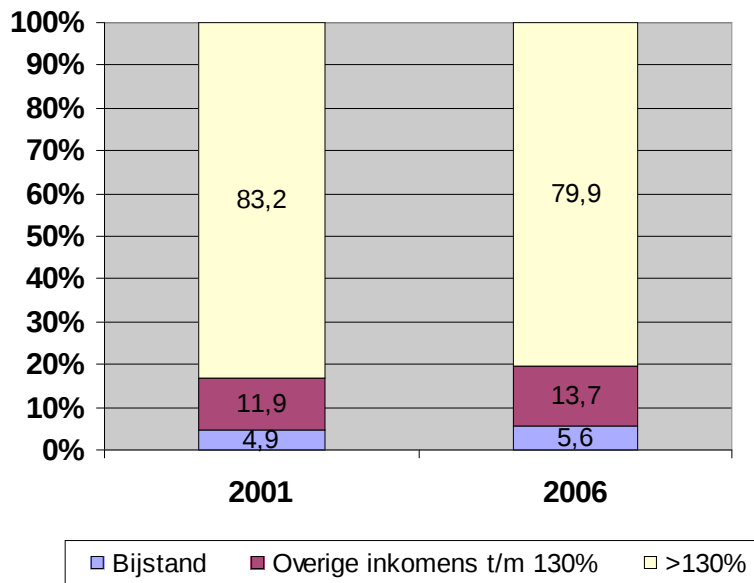
Het aantal huishoudens met een bijstandsuitkering is tussen 2001 en 2005 toegenomen, terwijl in 2006 een kentering zichtbaar is. In de periode 2001-2005 is het aantal uitkeringen gestegen van 3.300 naar ruim 4.600. In 2006 is het aantal uitkeringen gedaald naar 4.355. Uitgedrukt in percentages betekent dit dat in 2001 4,9% van de huishoudens in Almere een bijstandsuitkering had, in 2005 6,1% en in 2006 5,6%.

Het aantal huishoudens dat gebruik maakt van overige inkomensregelingen is gestegen van 7.980 in 2001 (12% van de huishoudens) naar 9.275 huishoudens in 2006 (14% van de huishoudens).

⁸ Zonder dubbeltellingen (=huishoudens die gebruik maken van meerdere regelingen). De kolom geeft weer hoeveel huishoudens in de betreffende bron werden aangetroffen die nog niet in de voorgaande bronnen voorkwamen.

Figuur 4.1 Inkomensniveau huishoudens op basis van gebruik minimaregelingen, 2001 en 2006

Bron: Bestanden gemeentelijke diensten en sociale atlas

Hoewel het aandeel minimahuishoudens de afgelopen jaren is gestegen, is het aandeel *personen* met een minimuminkomen, waaruit deze huishoudens bestaan, min of meer gelijk gebleven. Wellicht heeft dit te maken met de landelijke trend van qua omvang steeds kleiner wordende huishoudens. Dit is ook terug te vinden in Almere. Het aandeel alleenstaanden neemt hier toe, terwijl het aandeel gezinnen met kinderen licht afneemt. Bovendien loopt het gemiddeld aantal kinderen per gezin terug.

Tabel 4.4 Aantal *personen* met een minimuminkomen, 2001 en 2006

	2001		2006	
	aantal	% totaal Almere ⁹	aantal	% totaal Almere ¹⁰
Bijstandsuitkering	7.183	5	8.745*	5
Ander inkomen (tot 130%)	15.191	10	16.277*	9
Totaal	22.374	14	25.022*	14

* Van 327 huishoudens is de huishoudensamenstelling niet bekend, waardoor het aantal personen niet berekend kon worden. Dit zijn 236 huishoudens op bijstandsniveau, 1 van bijstandsniveau tot 120% en 90 van 120% tot 130% van het sociaal minimum. Deze huishoudens zijn op 1 persoon gezet. Het totaal aantal personen van 25.022 waaruit de huishoudens bestaan is dus een minimumaantal.

4.2 Gebruikers regelingen naar beroepsbevolking

In de periode 2001-2006 is het aandeel bewoners met een bijstandsuitkering, harder gegroeid dan de potentiële beroepsbevolking (tabel 4.5). Daarnaast blijkt dat ook het aantal niet-werkende werkzoekenden in deze tijdsperiode is gestegen. In 2001 was 5% van het aantal inwoners tussen 15 en 64 jaar niet-

⁹ Uit Sociale Atlas, 1 januari 2002

¹⁰ Uit GBA, 1 januari 2007

werkend werkzoekend, terwijl dit in 2006 is gestegen naar 7%. Wanneer het vinden van werk op zich laat wachten, komt deze groep straks ook in aanmerking voor een bijstandsuitkering.

Het aandeel bewoners met een bijstandsuitkering was in 2004 nog net iets hoger. In 2006 is het workfirst programma van start gegaan waarbij mensen die een uitkering aanvragen direct aan een baan geholpen worden. De verwachting is dat het aantal bijstandsuitkeringen (verder) zal teruglopen.

Tabel 4.5 Gebruikers regelingen, uitgedrukt in % van de beroepsbevolking, 2001-2006

	2001	2004	2006	ontw. 2001-2006
Aantal inwoners (15-64 jr)*	109.136	121.396	126.848	116%
waarvan:				
abw	3,0%	3,5%	3,4%	134%
niet-werkend werkzoekend	4,7%	6,9%	7,2%	140%

* Stand GBA op 1-1-2002, 1-1-2005 respectievelijk 1-1-2007

4.3 Huishoudkenmerken

De minimahuishoudens bestaan voor ongeveer 40% uit alleenstaanden en voor ongeveer een kwart uit eenoudergezinnen (tabel 463). Een vijfde van de huishoudens zijn paren met kinderen, en een tiende is een paar met kind. Dit geldt voor zowel de totale groep minimahuishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum, als voor de groep tot 120% en tot bijstandsniveau. De huishoudverdeling van deze gebruikers van minimaregelingen komt grotendeels overeen met de huishoudkenmerken van de totale groep minima volgens het CBS (§ 3.2).

Eenoudergezinnen en alleenstaanden zijn in vergelijking met de Almeerse populatie oververtegenwoordigd binnen de minimahuishoudens, terwijl paren met of zonder kinderen zijn ondervertegenwoordigd. Net als in 1999 en 2001 vormen alleenstaanden de grootste groep binnen de minima.

Zetten we de huishoudgroepen met een minimuminkomen af tegen het totaal aantal huishoudens binnen de betreffende huishoudgroep in Almere dan vallen met name de eenoudergezinnen op. Bijna de helft van de eenoudergezinnen heeft een inkomen tot de huurtoeslaggrens (130%). Een derde van de eenoudergezinnen leeft zelfs op bijstandsniveau of heeft een inkomen tot 120% van het sociaal minimum.

Bijna een kwart van de alleenstaanden heeft een inkomen tot de huurtoeslaggrens, terwijl 14% minder te besteden heeft. Slechts een klein deel van de paren met of zonder kinderen hebben per maand minder dan 130% van het sociaal minimum te besteden.

Tabel 4.6 Huishoudkenmerken Almeerse minima, bestanden gemeente 2006

	Huishoudens Almere ¹¹ %	Bijstandsniveau			120%			130%		
		aantal	%	%*	aantal	%	%*	aantal	%	%*
Alleenstaanden	34	3.704	43	14	3.717	41	14	5.870	43	23
Eenoudergezinnen	9	2.311	27	34	2.312	26	34	3.170	23	47
Paar met kinderen	36	1.668	19	6	1.883	21	7	2.440	18	9
Paar zonder kind	22	761	9	4	859	10	5	1.768	13	10
Overig	-	236	3	-	237	3	-	327	2	-
Totaal	100	8.680	100	11	9.008	100	12	13.575	100	18

* van het totaal aantal huishoudens in Almere binnen de eigen huishoudensgroep

Bij de huishoudens die gebruik maken van inkomensregelingen op bijstandsniveau valt op dat de alleenstaanden, paren met kinderen en paren zonder kinderen veel vaker van niet-westerse komaf zijn dan gemiddeld in Almere (tabel 4.7). Voor de bepaling van de etniciteit van het huishouden is de etniciteit van het gezinshoofd leidend.

In Almere is 46% van de eenoudergezinnen van niet-westerse komaf, terwijl van de eenoudergezinnen op bijstandsniveau 56% een niet-westerse etniciteit heeft. Dit betekent een lichte oververtegenwoordiging van de niet-westerse eenoudergezinnen.

Van de huishoudens die gebruik maken van inkomensregelingen tot 130% van het sociaal minimum valt de etniciteit van de paren met kinderen op. De paren met kinderen hebben namelijk veel vaker een niet-westerse etniciteit dan gemiddeld in Almere. 61% van de paren met kinderen die gebruik maken van dergelijke inkomensregelingen is van niet-westerse komaf en 39% is van westerse komaf. Van alle paren met kinderen die in Almere wonen is 23% van niet-westerse en 77% van westerse komaf.

Tabel 4.7 Minimahuishoudens naar etniciteit en inkomensniveau, 2006

	Bijstandsniveau		Inkomensregelingen tot 130%		Almere totaal	
	Westers	Niet-westers	Westers	Niet-westers	Westers	Niet-westers
Alleenstaand	60%	40%	71%	29%	72%	28%
Eenoudergezinnen	44%	56%	47%	53%	54%	46%
Paar met kinderen	36%	64%	39%	61%	77%	23%
Paar zonder kind	65%	35%	78%	22%	90%	10%

4.4 Leeftijd

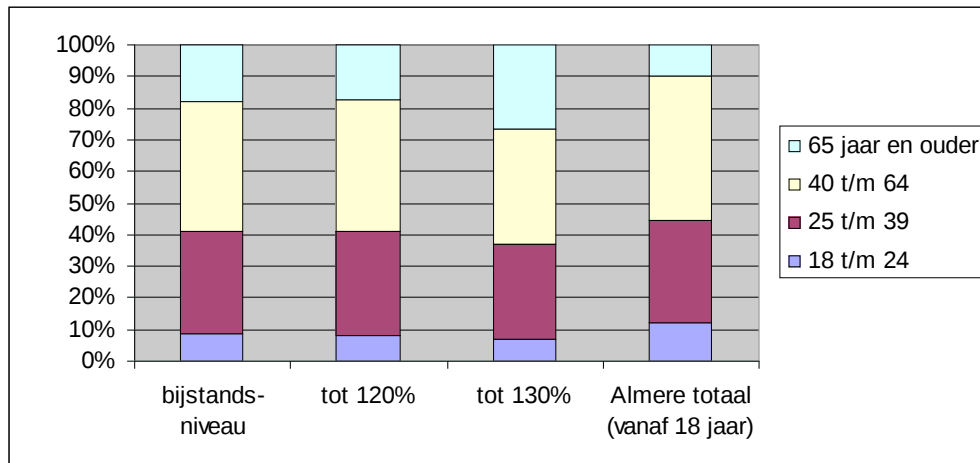
Gekeken is naar de leeftijd van huishoudens die afhankelijk zijn van een minimuminkomen. De leeftijd van het hoofd van het huishouden is hierbij bepalend.

Uit figuur 4.2 blijkt dat het merendeel van de minimahuishoudens een gezinshoofd heeft tussen de 40 en 64 jaar oud. De huishoudens op bijstandsniveau of tot 120% van het bijstandsniveau zijn wat jonger dan de huishoudens die beschikken over een inkomen tot 130% van het sociaal minimum. Opvallend is het hoge aandeel ouderen in de groep huishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum.

¹¹ GBA, 1 januari 2007

Figuur 4.2 Leeftijdscategorieën minimahuishoudens en Almere totaal, in %

De senioren op bijstandsniveau maken met name gebruik van andere inkomensregelingen (eenmalige uitkering en kwijtschelding) dan van een bijstandsuitkering. Immers worden personen van 65 jaar en ouder in principe door een AOW-uitkering van een inkomen voorzien. De groep senioren die naast de AOW een beroep doet op een bijstandsuitkering heeft in het verleden geen volledig AOW opgebouwd, omdat zij een deel van hun werkzame leven in het buitenland hebben gewoond.

4.5 Etniciteit

Meer dan de helft van de minimahuishoudens die gebruik maken van inkomensregelingen zijn huishoudens waarvan het gezinshoofd de Nederlandse etniciteit heeft (52%), 8% heeft een westerse etniciteit en 40% een niet-westerse etniciteit (tabel 4.8).

Naast de groep huishoudens met de Nederlandse etniciteit, is de grootste groep (14%) van Surinaamse komaf. Binnen de minimahuishoudens zijn huishoudens met de Nederlandse etniciteit ondervertegenwoordigd en huishoudens van Surinaamse komaf oververtegenwoordigd. Ook zijn Antilliaanse, Marokkaanse, Afrikaanse en overig niet-westerse gezinshoofden oververtegenwoordigd. Dit komt overeen met de bevindingen van het SCP dat niet-westerse allochtonen vaker te maken hebben met een laag inkomen.¹² Bovendien constateert het SCP dat door een verslechterende arbeidsmarkt sinds 2002 de armoede is gestegen onder niet-westerse allochtonen. Ook dit is terug te vinden in de Almeerse situatie. In 2002 had 60% van de minimahuishoudens nog een gezinshoofd met de Nederlandse etniciteit, terwijl dit is afgenomen naar 52% in 2006. Het aandeel Surinaamse huishoudens binnen de minimahuishoudens is met name gestegen.

¹² SCP, Armoedemonitor 2005

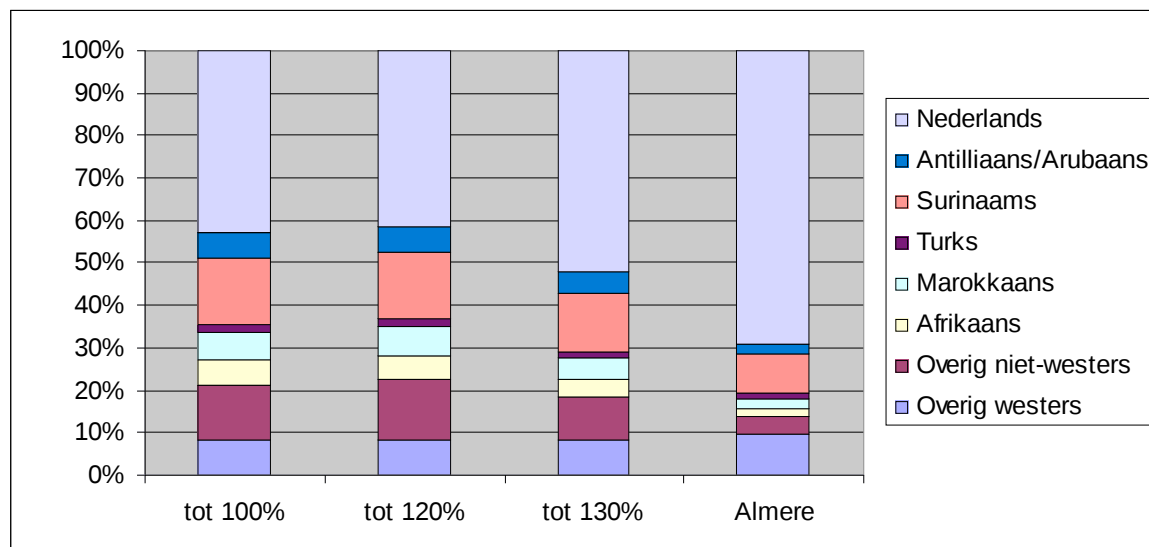
Tabel 4.8 Etniciteit hoofd huishoudens minima en in Almere, 2006-2007

	Etniciteit Almere, hoofd huishoudens ¹³		Minima tot 130%			Binnen eigen etnische groep	
	aantal	%	aantal	2002 %	2006 %		%
Nederlands	51138	66%	6.887	60%	52%		14%
Antilliaans/Arubaans	1957	3%	663	5%	5%		34%
Surinaams	8190	11%	1.818	10%	14%		22%
Turks	1079	1%	197	1%	2%		19%
Marokkaans	2178	3%	695	4%	5%		32%
Afrikaans	1680	2%	546	3%	4%		33%
Overig niet-westers	3570	5%	1.366	11%	10%		38%
Overig westers	7742	10%	1.076	6%	8%		14%
Onbekend	-		327	-	-		-
Totaal	77.534	100%	13.575	100%	100%		

Binnen de eigen etnische groep valt op dat ongeveer een derde van de gezinshoofden met de Antiliaanse of Arubaanse, Marokkaanse en Afrikaanse etniciteit, een minimahuishouden leidt met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum. Bovendien geldt voor huishoudens die een andere niet-westerse etniciteit hebben dan de Antiliaanse, Surinaamse, Turkse, Marokkaanse of Afrikaanse, dat 38% leeft in van een inkomen tot 130% van het sociaal minimum.

Ten opzichte van de totale groep minimahuishoudens dat gebruik maakt van inkomensregelingen, blijkt de groep huishoudens met een inkomen op *bijstandsniveau* (nog) vaker van allochtone komaf te zijn (figuur 4.3). Gegroepeerd gaat het hier om 49% niet-westerse allochtonen en 51% autochtone of westerse allochtonen. Tot deze inkomensgroep zijn met name Afrikaanse, Marokkaanse, Surinaamse en gezinshoofden met een overige niet-westerse etniciteit oververtegenwoordigd. Het aandeel gezinshoofden van Turkse komaf is voor alle groepen in verhouding tot het Almeers gemiddelde.

Figuur 4.3 Gebruikers inkomensregelingen naar etnische groep, in %

¹³ GBA 1-1-2007, geselecteerd op hoofdhuishouden=1

Generatie

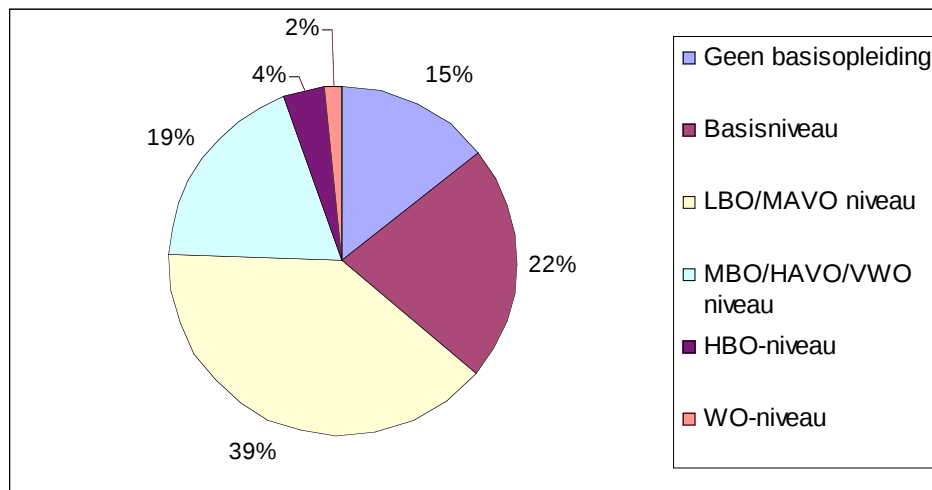
Van de huishoudens die gebruik maken van minimaregelingen en een niet-westerse etniciteit hebben, hoort 81% tot de eerste generatie allochtonen en 19% tot de tweede generatie allochtonen. Onder de eerste generatie allochtonen vallen alle personen (in dit geval hoofden van huishoudens) die niet in Nederland zijn geboren. Personen die zelf wel in Nederland zijn geboren maar waarvan een van de ouders in het buitenland is geboren behoren tot de tweede generatie allochtonen. De gemiddelde leeftijd van de gezinshoofden van de eerste generatie is 43 jaar, terwijl de gemiddelde leeftijd van gezinshoofden die tot de tweede generatie allochtonen behoren 29 jaar is.

4.6 Opleiding

Het opleidingsniveau van de totale groep huishoudens dat gebruik maakt van inkomensvoorzieningen is niet bekend. Bij de aanvraag van een bijstandsuitkering wordt het opleidingsniveau wel genoteerd. In deze paragraaf wordt dan ook alleen verslag gedaan van huishoudens met een bijstandsuitkering.

Van drie kwart van de personen (73%) met een bijstandsuitkering is het opleidingsniveau bekend. De grootste groep (39%) heeft een opleiding afgerond op LBO of MAVO niveau, terwijl 37% een diploma heeft op lager onderwijs of zelfs helemaal geen diploma heeft. Een klein deel (6%) heeft een hoog opleidingsniveau.

Figuur 4.4 Opleidingsniveau bijstandsgerechtigden 2006

4.7 Kinderen

In een groot deel van de huishoudens die gebruik maken van inkomensregelingen wonen kinderen. Verschillende studies hebben uitgewezen dat het opgroeien in armoede gevolgen kent voor het welzijn van het kind. Door materiele deprivatie bestaat de kans op sociale uitsluiting. Als er geen geld is om kinderen te laten sporten of mee te laten gaan op uitjes kunnen kinderen niet volledig participeren in de samenleving.

Daarnaast blijkt uit onderzoek dat de sociale positie van kinderen mede afhankelijk is van de sociale positie van hun ouders. Personen die zijn opgegroeid in een bijstandssituatie, zijn later in hun leven ook vaker

afhankelijk van bijstand¹⁴. In deze paragraaf wordt daarom bekeken hoeveel kinderen opgroeien in gezinnen met een minimuminkomen.

In totaal wonen in Almere op 1 januari 2007 48.430 kinderen tot en met 17 jaar. Uit tabel 4.9 blijkt dat 15% van de Almeerse kinderen (7.254) opgroeit in een gezin dat 130% of minder van het sociaal minimum te besteden heeft. Een tiende (11%) van de Almeerse kinderen leeft in een gezin met een inkomen op bijstandsniveau. Van de kinderen die in een gezin opgroeien met een minimuminkomen, woont 70% in een eenoudergezin.

Zoals uit de vorige paragraaf bleek horen met name eenoudergezinnen tot de minima. Meer dan een op de drie kinderen (37%) in een eenoudergezin, groeit op in een bijstandssituatie, terwijl een op de twee (50%) opgroeit bij een ouder die niet meer dan 130% van het sociaal minimum te besteden heeft.

Tabel 4.9 Aantal en aandeel kinderen in gezinnen met minimuminkomen, 2006

	Totaal aantal kinderen in Almere aantal	Bijstandsniveau			120%			130%		
		aantal	%	%*	aantal	%	%*	aantal	%	%*
Eenoudergezinnen	10.363	3.835	71	37	3.835	70	37	5.134	71	50
Paar met kinderen	38.033	1.597	29	4	1.662	30	4	2.101	29	6
Overig	34	4	0	12	4	0	12	4	0	12
Totaal	48.430	5.436	100	11	5.501	100	11	7.239	100	15

* van het totaal aantal kinderen in Almere binnen de eigen huishoudengroep

Tevens is gekeken naar de etniciteit van het huishouden waarin de kinderen opgroeien. Van de 7.254 kinderen in huishoudens met een inkomen tot 130%, groeit 63% (4.598) op in een niet-westers gezin. Bij deze groep kinderen bestaat het gevaar dat naast materiele deprivatie ook taal en de culturele achtergrond een barrière vormt om volledig te kunnen participeren. Het risico op sociale uitsluiting zal hierdoor toenemen.

Verder uitgesplitst naar type huishouden, dan blijken de kinderen die opgroeien in een minimahuishouden met twee ouders vooral van niet-westerse komaf te zijn (tabel 4.10).

Tabel 4.10 Aantal kinderen in gezinnen naar inkomen en etniciteit, 2006

	Bijstandsniveau				Inkomensregelingen tot 130%				Almere totaal			
	Westers		Niet-westers		Westers		Niet-westers		Westers		Niet-westers	
Eenouder- gezinnen	1.563	41%	2.272	59%	2.250	44%	2.884	56%	5.304	51%	5.059	49%
Paar met kinderen	216	14%	1.381	86%	405	19%	1.696	81%	28.062	74%	9.971	26%
Totaal	1779	33%	3635	67%	2.655	37%	4.580	63%	33.366	69%	15.030	31%

Ruimtelijke spreiding

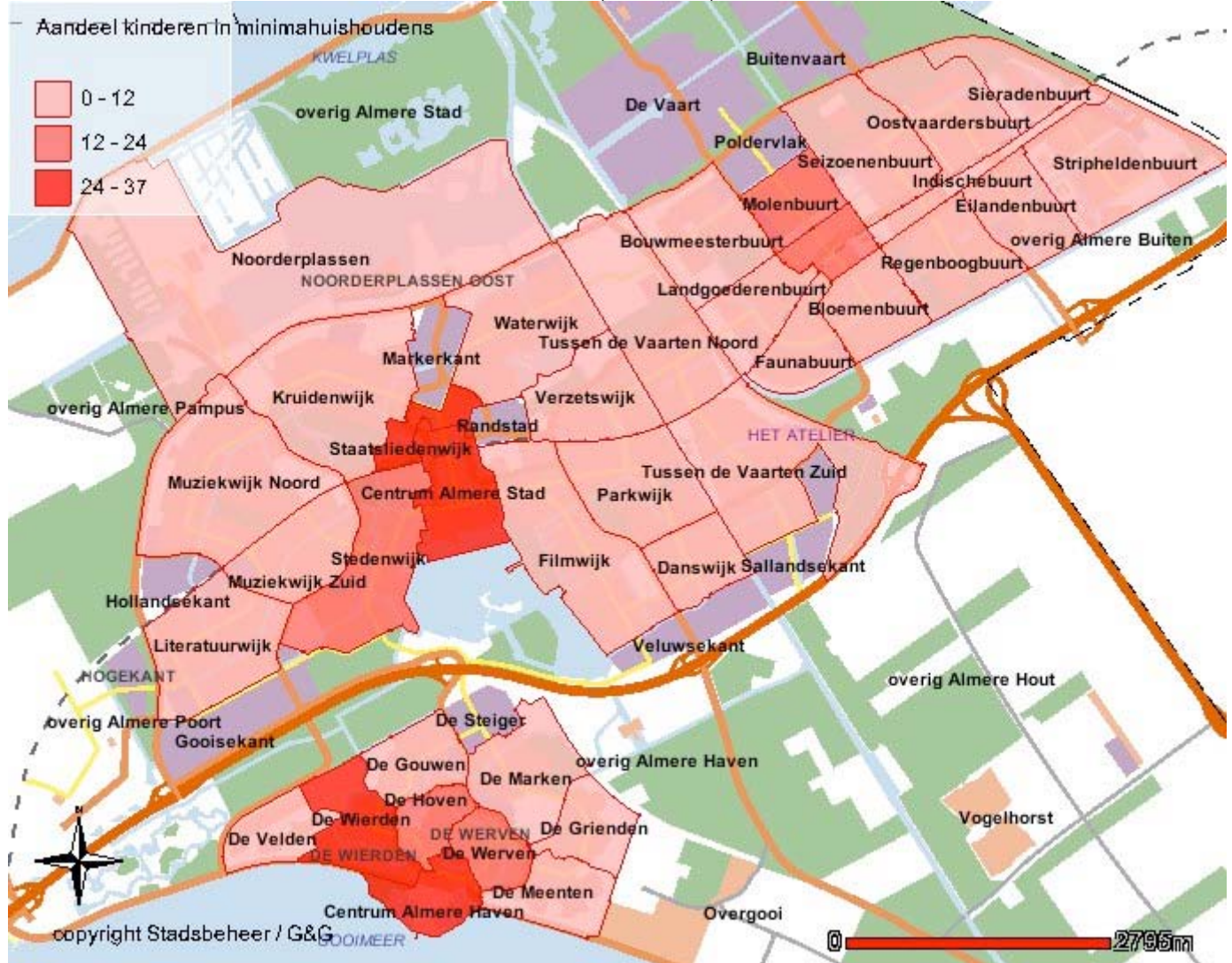
In Almere Haven wonen, in vergelijking met de andere stadsdelen, de meeste kinderen (14%) in een minimahuishouden. In Almere Buiten en Almere Stad wonen 9% respectievelijk 8% van de kinderen in een huishouden dat rondkomt van een minimuminkomen. Ieder stadsdeel kent zijn eigen wijken

¹⁴ I&O Research, Overdracht van bijstand op nieuwe generaties, 18-4-2007

Minima in Almere - Gebruikers minimaregelingen Almere 2006
 waar het aandeel kinderen in minimahuishoudens hoog is. In Almere Haven zijn dit Centrum Almere Haven, waar 37% van de kinderen opgroeit in een minimahuishouden, De Wierden (25%), De Werven (21%) en De Hoven (21%). In Almere Stad wonen de kinderen met name in Centrum Almere Stad (33%) en Staatsliedenwijk (30%) in minimahuishoudens. In Almere Buiten is dit met name het geval in Centrum Almere Buiten (23%) en Molenbuurt (17%).

Kaart 4.1 Aandeel kinderen in minimahuishoudens (tot 130%), 2006

In kaart 4.2 staat weergegeven hoeveel kinderen van het totaal aantal kinderen in de wijk opgroeit in een minimagezin van niet-westerse komaf. In Staatsliedenwijk groeit 45% van het totaal aantal kinderen op in een gezin waarvan het gezinshoofd van niet-westerse komaf is en waarvan het inkomen niet meer dan 130% van het sociaal minimum is. In Centrum Almere Stad geldt dit voor 36% van de kinderen en in Centrum Almere Haven voor 35%. In De Hoven en De Wierden is dit voor een kwart van de kinderen het geval.

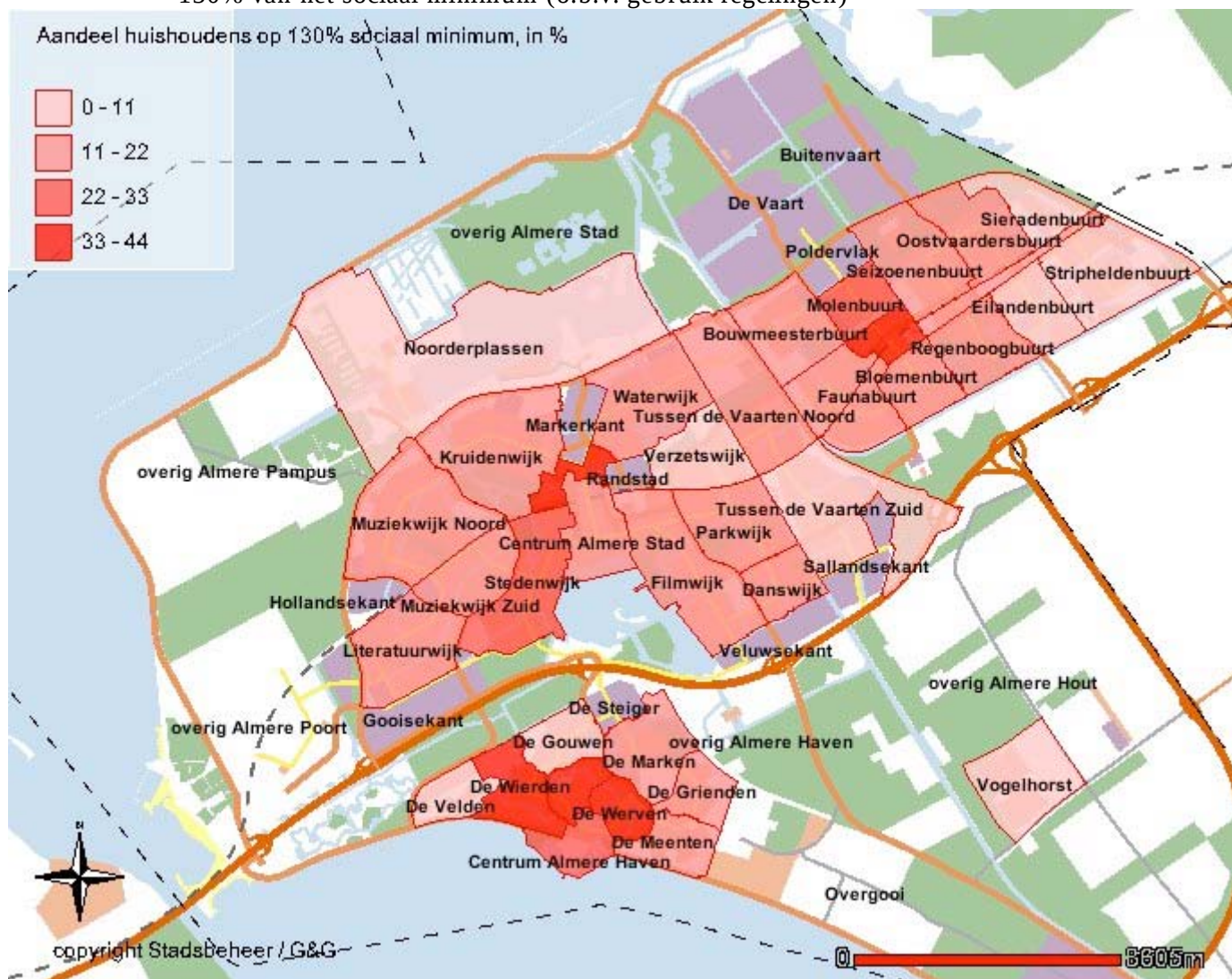

De grootste groep huishoudens (10%) die gebruik maakt van inkomensregelingen woont in Stedenwijk. Dit geldt voor zowel de groep die gebruikt maakt van regelingen tot bijstandsniveau, tot 120% van het sociaal minimum als tot 130% van het sociaal minimum (zie voor kaarten ruimtelijke spreiding huishoudens die gebruik maken van regelingen op bijstandsniveau en tot 120% van het sociaal minimum, Bijlage 4).

Gezien de verdeling van de Almeerse bevolking over de wijken, is Staatsliedenwijk de wijk waar naar verhouding de meeste huishoudens gebruik maken van inkomensregelingen. Hier maakt 44% van de huishoudens gebruik van inkomensregelingen tot 130% van het sociaal minimum. Een derde (32%) heeft zelfs een inkomen op bijstandsniveau. Uit de inkomengegevens van het CBS (h3) bleek ook al dat in Staatsliedenwijk meer dan de helft van de huishoudens in 2004 rondkwam van een inkomen tot 130% van het sociaal minimum.

In totaal kent Almere zes wijken waar 30% of meer van de huishoudens afhankelijk zijn van inkomensregelingen tot 130% van het sociaal minimum. In volgorde van grootte: Staatsliedenwijk, De Wierden, De Hoven, Centrum Almere Buiten, De Werven en Centrum Almere Haven (kaart 4.3). De drie wijken waar bewoners nauwelijks inkomensregelingen gebruiken zijn, niet geheel onverwacht, de villawijken De Velden, Noorderplassen en Vogelhorst.

Kaart 4.3 Ruimtelijke verspreiding huishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum (o.b.v. gebruik regelingen)

Gemeente Almere

4.9 Langdurig op een bestaansminimum

Huishoudens die al enkele jaren een laag inkomen hebben, hebben meer moeite om met hun inkomen rond te komen dan huishoudens die een of twee jaar een laag inkomen hebben (CBS/SCP 1999). In deze paragraaf is daarom informatie opgenomen over huishoudens die langdurig moeten rondkomen van een minimuminkomen.

Omdat in de Inkomensmonitor Almere 2002 het aantal meerjarige minima werd berekend aan de hand van de Bijdrageregeling Meerjarig Minima, een bijdrageregeling die nu niet meer bestaat, is een vergelijking met 2002 niet mogelijk. Mensen kwamen toentertijd in aanmerking voor de regeling als zij minstens drie jaar een minimuminkomen hadden. De Bijdrage Meerjarige Minima is vervangen door de langdurigheidstoelage, een toeslag waarvoor mensen in aanmerking komen die minimaal vijf jaar een minimuminkomen hebben. In deze paragraaf wordt de groep beschreven die een langdurigheidstoelage ontvangt samen met de groep die al meer dan vijf jaar een bijstandsuitkering krijgt maar de langdurigheidstoelage niet heeft aangevraagd. In totaal gaat het om 1.654 huishoudens, 12% van de huishoudens die gebruik maken van inkomensregelingen in 2006.

Gebruik regelingen

De huishoudens die langdurig op een bestaansminimum leven hebben redelijk goed hun weg gevonden naar inkomensregelingen (tabel 4.11). Bijna allemaal ontvangen zij een bijstandsuitkering, de eenmalige uitkering en een groot deel heeft kwijtschelding aangevraagd. De langdurigheidstoelage is slechts door 63% van de langdurige minima aangevraagd. Deze toeslag is dan ook niet geldig voor mensen die 65 jaar of ouder zijn. Het woonlastenfonds wordt niet veel gebruikt, maar dit is ook voor lang niet alle huishoudens van toepassing.

Tabel 4.11 Gebruik regelingen door huishoudens die vijf jaar of langer een inkomen hebben op een bestaansminimum

	2006		Aantal unieke huishoudens ¹⁵
	Aantal huishoudens	%	
Algemene bijstandswet	1547	94	1.547
Bijzondere Bijstand	1154	70	106
Eenmalige uitkering	1619	98	0
Langdurigheidstoelage	1041	63	1
Kwijtschelding gemeentelijke belastingen	1465	89	0
Woonlastenfonds	383	23	0
AV-Almere	1285	76	0
Huurtoelage	1278	77	0
Totaal			1.654

¹⁵ Zonder dubbeltellingen (=huishoudens die gebruik maken van meerdere regelingen). De kolom geeft weer hoeveel huishoudens in de betreffende bron werden aangetroffen die nog niet in de voorgaande bronnen voorkwamen.

Vaker van niet-westerse komaf

De huishoudens die langdurig leven van een bestaansminimum zijn vaker van niet-westerse komaf (51%) dan gemiddeld in Almere (28%) en bij bijna allemaal behoort het gezinshoofd tot de eerste generatie allochtonen (90%). Ook uit landelijk onderzoek komt de ongunstige positie van niet-westerse allochtonen sterk naar voren. Uit de Armoedemonitor 2005 blijkt dat de groep die in een periode van negen jaar (1995-2003) onafgebroken een laag inkomen heeft, was bij niet-westerse allochtonen bijna zes keer zo hoog als bij autochtonen. Ook de groep die afwisselend met een laag inkomen en een niet-laag inkomen te maken heeft gehad is bij niet-westerse allochtonen drie keer zo groot als bij autochtonen.

Vaker bij jongere ouderen

De meeste huishoudens die langdurig op een bestaansminimum leven hebben een gezinshoofd tussen 40 en 54 jaar (39%). Een kwart is tussen 25 en 40 jaar, eveneens een kwart is tussen 55 en 65 jaar oud en 11% is 65 jaar of ouder. In vergelijking met de leeftijdsverdeling van de bevolking van Almere is de leeftijdsgroep tot 40 jaar ondervertegenwoordigd, terwijl de leeftijdsgroep tussen 55 en 64 jaar duidelijk is oververtegenwoordigd. De groep senioren is in verhouding.

Uit landelijk onderzoek naar de inkomenspositie van mensen blijkt juist dat de groep tussen 55 en 64 jaar een gunstige inkomenspositie heeft. Weinig mensen in die leeftijdscategorie moeten langdurig rondkomen van een laag inkomen¹⁶. Dat onderzoek baseert zich volledig op de hoogte van de inkomens, terwijl in dit onderzoek alleen uitgegaan kan worden van het gebruik van de regelingen.

Ruimtelijke spreiding

Meer dan een tiende van de langdurige minima in Almere is woonachtig in Stedenwijk. In Kruidenwijk en Filmwijk is 6% van de langdurige minima gevestigd, terwijl in de Wierden en Staatsliedenwijk 5% van deze groep woonachtig is.

In Staatsliedenwijk behoren de meeste huishoudens tot de langdurige minima (7%), maar ook in De Werven, De Wierden en Molenbuurt ligt dit aandeel met 5% relatief hoog. Van het totaal aantal minimahuishoudens per wijk, is het aandeel langdurige minimahuishoudens het hoogst in Danswijk (18%), Tussen de Vaarten Noord (17%), Seizoenenbuurt (16%), Staatsliedenwijk (16%), Molenbuurt (16%) en Stedenwijk (15%).

4.10 Resumé

Huishoudens die in Almere gebruik maken van inkomensregelingen bestaan voornamelijk uit eenoudergezinnen en alleenstaanden. Het aantal huishoudens dat gebruik maakt van regelingen is toegenomen sinds 2002, maar het aantal personen in minimahuishoudens is naar verhouding gelijk gebleven. Het aandeel allochtone gezinshoofden binnen minimahuishoudens groeit. Het merendeel van deze gezinshoofden behoort tot de eerste generatie allochtonen. Ruim een op de zeven kinderen in Almere groeit op in een minimahuishouden. Dit is met name het geval in Centrum Almere Haven, Centrum Almere Stad en Staatsliedenwijk.

¹⁶ Armoedemonitor 2005, SCP en CBS

5 Gebruik en schatting van niet-gebruik

Al ruim tien jaar vormt het terugdringen van het niet-gebruik van inkomensvoorzieningen een van de prioriteiten in het beleid tegen bestrijding van de armoede in Nederland. Reden hiervoor is de bezorgdheid dat huishoudens in financiële problemen kunnen komen wanneer zij geen gebruik maken van de regelingen waarop zij recht hebben¹⁷. Ook nu weer geeft het kabinet aan het gebruik van inkomensvoorzieningen te willen stimuleren. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de omvang van de groep niet-gebruikers in Almere en de achterliggende redenen voor het niet-gebruik.

5.1 Omvang niet-gebruikersgroep

Om de omvang van de niet-gebruikersgroep zo accuraat mogelijk in beeld te brengen zijn verschillende schattingen gemaakt. Ten eerste is op basis van landelijk onderzoek van het SCP een schatting gemaakt. Ten tweede is gekeken naar de verdeling van de huidige gebruikers van minimaregelingen in Almere en de inkomensgegevens van het CBS. Tot slot is in kaart gebracht hoeveel huishoudens die nu gebruik maken van inkomensregelingen, geen gebruik maken van andere regelingen waarop zij recht zouden hebben.

5.1.1 Niet-gebruik volgens SCP

Het Sociaal Cultureel Planbureau heeft onlangs een studie uitgebracht naar het onbenut laten van inkomensvoorzieningen (met als peildatum 2003). Voor vijf inkomensregelingen (huursubsidie, aanvullende bijstand, kwijtschelding, langdurigheidstoelage en de wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten) is de omvang van de rechthebbendenpopulatie vastgesteld en daarbinnen het aandeel niet-gebruikers. Hiertoe is gebruik gemaakt van integrale (heel Nederland beslaande) administratieve gegevens van het CBS en een aanvullende enquête van ruim 1.400 personen.

Het geschat niet-gebruik volgens het SCP per regeling is als volgt:

1. aanvullende bijstand: 68%
2. langdurigheidstoelage: 54%
3. kwijtschelding: 45%
4. huursubsidie: 27%
5. Wtos-tegemoetkoming: 37%

Dit betekent bijvoorbeeld dat van de totale rechthebbende aanvullende bijstandpopulatie, 32% aanvullende bijstand aanvraagt en 68% het niet aanvraagt. Voor elke onderzochte regeling is nagegaan in hoeverre persoonskenmerken, opleidingsniveau en etnische herkomst verband houden met het claimgedrag. Wanneer in de analyses gecorrigeerd wordt voor overige voorspellende factoren, dan blijkt dat alleen bij de aanvullende bijstand de kans op een aanvraag groter is onder ouderen en laagopgeleiden. Leeftijd en opleidingsniveau zijn dus van invloed bij het al dan niet aanvragen van deze regeling.

Uit Geld op de Plank blijkt dat het niet-gebruik zich voordoet bij telkens een andere groep huishoudens. De geringe aangetroffen cumulatie van het niet-

¹⁷ Geld op de Plank, Sociaal Cultureel Planbureau, mei 2007

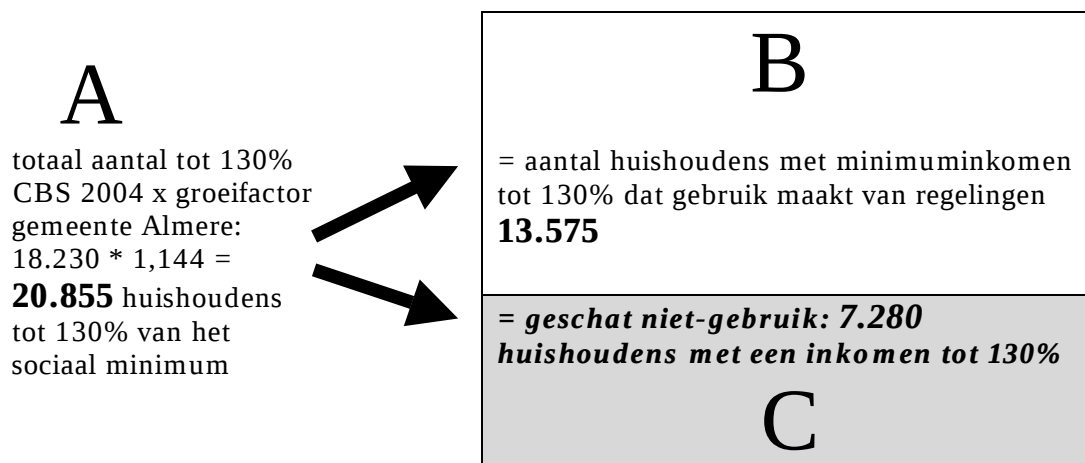
Minima in Almere - Gebruik en schatting van niet-gebruik gebruik impliceert volgens het onderzoek dat beleidsmaatregelen die gericht zijn op het terugdringen van het niet-gebruik van de ene regeling weinig effect hebben op het niet-gebruik van een andere regeling. Met andere woorden: er bestaat geen ‘harde kern’ van niet-gebruikers. Daarnaast concludeert het rapport dat het niet-gebruik vooral terug te vinden is bij regelingen waarvan ook huishoudens met hogere inkomens gebruik kunnen maken, zoals bij huursubsidie. Mensen denken dan waarschijnlijk ten onrechte dat zij niet voor de regeling in aanmerking komen.

Voor dit onderzoek zijn de percentages van niet-gebruik toegepast op Almere. Uit de berekening volgt dat de totale minimapopulatie uit ruim 28.000 huishoudens zou bestaan met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum, zo’n 38% van de Almeerse huishoudens, waarvan tussen 14.000 en 16.000 huishoudens niet-gebruikers zijn. Deze schatting valt onwaarschijnlijk hoog uit, aangezien uit de inkomensgegevens 2004 van het CBS blijkt dat ‘slechts’ 28% van de huishoudens in Almere een inkomen heeft tot 130% van het sociaal minimum. In de volgende paragraaf is daarom een schatting van de omvang van het niet-gebruik gemaakt aan de hand van de inkomensgegevens van het CBS.

5.1.2 Niet-gebruik volgens CBS

In onderstaand figuur is de verhouding weergegeven tussen de inkomensgegevens van het CBS voor Almere¹⁸ (de totale omvang huishoudens met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum), het aantal huishoudens dat daadwerkelijk gebruik maakt van regelingen tot 130% van het sociaal minimum en het aantal huishoudens dat geen gebruik maakt van minimaregelingen, maar daar wel recht op zou hebben. Hieruit blijkt dat Almere ruim 7.000 huishoudens kent met een inkomen tot de huurtoeslaggrens, maar die van geen enkele inkomensregeling gebruik maken.

Figuur 5.1 Schematische weergave minimahuishoudens, gebruik en niet-gebruik inkomensregelingen

Op basis van de verdeling van de huidige gebruikers van minimaregelingen in Almere, kan een schatting worden gemaakt van de groep niet-gebruikers naar

¹⁸ In 2004 had Almere 18.230 huishoudens met een inkomen tot de huursubsidiegrens. Aangezien Almere sinds die tijd is gegroeid, zal ook het aandeel huishoudens in de doelgroep zijn gegroeid. De omvang van de doelgroep is daarom vermenigvuldigd met de groeifactor van Almere tussen 2004 en 2006.

Minima in Almere - Gebruik en schatting van niet-gebruik inkomensgroep tot 100%, 120% en 130% van het sociaal minimum. De grootst geschatte groep niet-gebruikers vinden we op bijstandsniveau. Dit is in lijn met de bevindingen van het Sociaal Cultureel Planbureau in hun studie naar niet-gebruikers van inkomensregelingen.

Tabel 5.1 Schatting niet-gebruik op basis van CBS en gemeentelijke bestanden

	Huidig gebruik		Geschat niet-gebruik	Geschat totale minimapopulatie
	aantal	%		
Bijstandsniveau	8.680	64	4.659	13.339
120% regeling	328	2	146	474
130% regeling	4.567	34	2.475	7.075
Totaal	13.575	100	7.280	20.855

Kanttekeningen

In deze schattingsmethode wordt alleen uitgegaan van het niet-gebruik op basis van de hoogte van het inkomen. Het is evengoed mogelijk dat huishoudens geen recht op deze inkomensregelingen hebben. Om bijvoorbeeld in aanmerking te komen voor huurtoeslag moet men immers wel een huis huren. Met zekerheid kan gezegd worden dat er sprake is van niet-gebruik, maar onzeker is of sprake is van recht op gebruik.

Een andere kanttekening is dat er bij de schatting vanuit wordt gegaan dat er zich geen veranderende omstandigheden hebben voorgedaan tussen 2004 en 2006. Zo zou het kunnen zijn dat door het aantrekken van de economie tussen 2004 en 2006 nu sprake is van een overschatting van de minimapopulatie.

5.1.3 Niet-gebruik bekend bij de gemeente

Tot slot is voor de huishoudens die reeds van een inkomensregeling gebruik maken, bekeken of zij van alle regelingen gebruik maken waarop zij recht zouden hebben. Een complicerende factor is dat de hoogte van het inkomen bij sommige regelingen slechts één van de voorwaarden is. Wanneer iemand met een bijstandsuitkering bijvoorbeeld geen bijzondere bijstand aanvraagt, hoeft dit niet te duiden op het onbenut laten van een inkomensvoorziening. Immers, op bijzondere bijstand heeft iemand alleen recht bij extra of hoge kosten zoals de aanschaf van een koelkast of wasmachine. Hetzelfde geldt voor het woonlastenfonds en tot op zekere hoogte voor de huurtoeslag. Ook bij deze regelingen is de niet alleen de hoogte van het inkomen doorslaggevend. Alleen onder bepaalde omstandigheden, men moet bijvoorbeeld wel een woning huren, heeft men recht op deze regelingen.

Bijstandsgerechtigden en niet-gebruik

Voor huishoudens met een bijstandsuitkering is nagegaan in hoeverre zij gebruik maken van andere inkomensvoorzieningen waarop zij in ieder geval recht hebben: eenmalige uitkering, kwijschelding, AV Almere en (zoals voor de meeste huishoudens met een bijstandsuitkering zal gelden) huurtoeslag. Meer dan een derde (37%) van de bijstandsgerechtigden maakt van alle vier regelingen gebruik (tabel 5.3). Dit betekent dat 63% een inkomensvoorziening onbenut laat. 5% van de bijstandsgerechtigden ontvangt alleen bijstand en maakt geen gebruik van de eenmalige uitkering, kwijschelding, AV Almere of huurtoeslag. De huishoudens die alleen bijstand ontvangen en geen gebruik maken van andere regelingen hebben allemaal korter dan één jaar een bijstandsuitkering.

Tabel 5.2 Onbenut laten van regelingen* door bijstandsgerechtigden

	Totaal	
	aantal	%
0 regelingen onbenut	1.591	37
1 regeling onbenut	1.230	28
2 regelingen onbenut	821	19
3 regelingen onbenut	510	12
4 regelingen onbenut	203	5
Totaal	4.355	100

* eenmalige uitkering, kwijtschelding, AV Almere en huurtoeslag

Tabel 5.3 geeft per regeling een overzicht hoeveel bijstandsgerechtigden er al dan niet gebruik van maken. Met name de AV Almere en huurtoeslag blijven onbenut. De huishoudens die wel bijstand ontvangen maar geen gebruik maken van een van deze twee regelingen maken zijn voornamelijk alleenstaanden of eenoudergezinnen, vooral van Surinaamse of overig niet-westerse komaf en zijn voor 75% is onder de 50 jaar. Het niet-gebruik van de AV-Almere kan er op wijzen dat huishoudens alleen een basisverzekering hebben afgesloten tegen ziektekosten. De eenmalige uitkering is bijna door iedereen aangevraagd.

Tabel 5.3 Gebruik en niet-gebruik van regelingen onder huishoudens met een bijstandsuitkering

	Gebruik		Niet-gebruik		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Bijstandsuitkering	4.355	100	-	-	4.355	100
Eenmalige uitkering	4.089	94	266	6	4.355	100
Kwijtschelding	3.010	69	1.345	31	4.355	100
AV Almere	2.545	58	1.810	42	4.355	100
Huursubsidie	2.562	59	1.793	41	4.355	100

Van de 4.355 huishoudens met een bijstandsuitkering in Almere, hebben 1.325 huishoudens deze uitkering al vijf jaar of langer. Opvallend is dat 46% van deze huishoudens geen gebruik maakt van de langdurigheidstoeslag, 21% krijgt geen huurtoeslag en 18% vraagt geen AV Almere aan. Nagenoeg iedereen heeft een eenmalige uitkering ontvangen en van een groot deel van de huishoudens zijn de gemeentelijke heffingen kwijtgescholden.

Tabel 5.4 Gebruik en niet-gebruik van regelingen onder langdurig bijstandsgerechtigden (vijf jaar of langer)

	Gebruik		Niet-gebruik		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Eenmalige uitkering	1.324	100	1	0	1.325	100
Kwijtschelding	1.189	90	136	10	1.325	100
AV Almere	1.092	82	233	18	1.325	100
Huursubsidie	1.046	79	279	21	1.325	100
Langdurigheids toeslag	715	44	610	56	1.325	100

Overige inkomensvoorzieningen en niet-gebruik

Voor de regelingen op bijstandsniveau (kwijtschelding en eenmalige uitkering) is nagegaan hoe groot het niet-gebruik onderling is en hoe groot het niet-gebruik van de AV-Almere is. Immers de huishoudens die in aanmerking komen voor kwijtschelding dan wel voor de eenmalige uitkering hebben een inkomen op bijstandsniveau en komen daarmee in aanmerking voor de AV

Minima in Almere - Gebruik en schatting van niet-gebruik Almere. Ook kan ervan uitgegaan worden dat huishoudens die kwijtschelding van belastingheffingen krijgen ook een eenmalige uitkering zouden moeten kunnen ontvangen en vice versa.

Van de huishoudens die een eenmalige uitkering hebben aangevraagd heeft 19% geen kwijtschelding aangevraagd en 64% geen AV-Almere.

De huishoudens waarvan de gemeentelijke belastingen zijn kwijtgescholden heeft 10% geen eenmalige uitkering ontvangen en 68% heeft geen AV Almere.

Totaal niet-gebruik regelingen

Op basis van bovenstaande gegevens kan voor de huishoudens (8.063) die gebruik maken van een bijstandsuitkering, kwijtschelding of eenmalige uitkering berekend worden hoeveel andere inkomensvoorzieningen zij onbenut laten. Hierbij is gekeken naar het onbenut laten van regelingen waarvan de kans erg groot is dat zij daar daadwerkelijk recht op zouden hebben: kwijtschelding, eenmalige uitkering, AV-Almere, huurtoeslag en voor de langdurige minima de langdurigheidstoeslag. Het blijkt dat 16% van de 8.063 huishoudens geen regeling onbenut laat. Voor de overige 84% geldt dat zij één of meerdere regelingen onbenut laten. De grootste groep (60%) laat twee regelingen onbenut. Ook hierbij moet de kanttekening worden geplaatst dat het mogelijk is dat huishoudens door andere criteria dan alleen het inkomen geen recht hebben op andere regelingen.

Tabel 5.5 Onbenut laten regelingen door huishoudens met een bijstandsuitkering, eenmalige uitkering of kwijtschelding

	Totaal	
	aantal	%
0 regelingen onbenut	1.309	16
1 regeling onbenut	824	10
2 regelingen onbenut	4.809	60
3 regelingen onbenut	875	11
4 regelingen onbenut	246	3
Totaal	8.063	100

5.1.4 Betekenis voor Almere

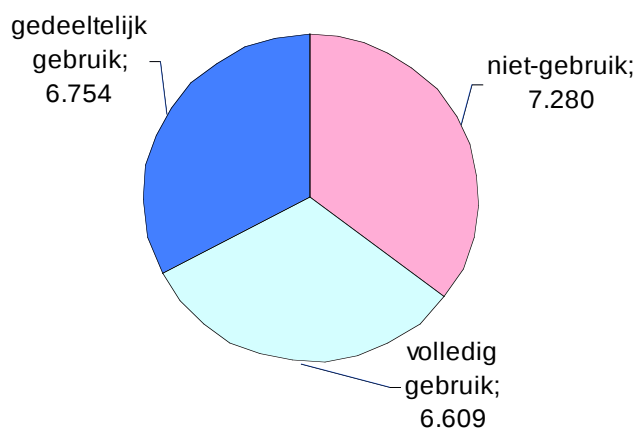
Op verschillende wijze is nu getracht de omvang van het niet-gebruik voor Almere in kaart te brengen. Er van uitgaande dat de schatting met behulp van het CBS het dichtst in de buurt komt, zijn er 7.280 huishoudens in Almere die geen gebruik maken van regelingen waarop zij recht zouden hebben. Dit zijn huishoudens die van geen enkele inkomensvoorziening gebruik maken.

Daarnaast is het goed mogelijk dat een deel van de huishoudens die wel van een inkomensvoorziening bij de gemeente gebruik maakt, een andere inkomensvoorziening onbenut laat. Geschat wordt dat de kans hierop erg groot is bij 6.754 huishoudens.

Een eerste effectieve stap die de gemeente zou kunnen nemen om het niet-gebruik van regelingen tegen te gaan, is het attenderen van de personen die nu al in de bestanden voorkomen, maar die niet van alle regelingen waarop zij recht zouden kunnen hebben, gebruik maken. Zoals gezegd is de kans hierop groot bij 6.754 huishoudens. Bovendien zijn dit de huishoudens die rondkomen van een inkomen op het laagste inkomensniveau: bijstandsniveau. Daarnaast moet er een manier gevonden worden om bij de ruim 7.000 huishoudens met een inkomen tot 130% de diverse inkomensregelingen onder de aandacht te brengen.

Figuur 5.2 Schematisch overzicht gebruik, gedeeltelijk gebruik en niet-gebruik van inkomensregelingen tot 130%

5.2 Redenen voor niet-gebruik

Het lijkt tegenstrijdig dat de mensen voor wie inkomensregelingen zijn bedoeld en die deze uitkeringen nodig zouden hebben, er geen gebruik van maken. Uit Geld op de Plank (SCP, 2007) blijkt dat reden voor niet-gebruik vooral wordt gevonden in de subjectieve behoefte: voor iedere onderzochte regeling geldt dat de kans op het indienen van een claim kleiner is wanneer men vindt dat men de regeling niet nodig heeft om rond te komen. Dit is in lijn met de bevinding dat niet-aanvragers relatief gunstig oordelen over hun financiële situatie: vergeleken met de aanvragers zeggen zij minder vaak moeilijk te kunnen rondkomen en vaker dat er voldoende geld is voor de aanschaf van goederen en diensten.

De verwachte transactiekosten die met een aanvraag gepaard gaan, zoals de tijd en moeite die men erin moet steken, lijken eveneens van belang te zijn voor het niet-gebruik. Dit verklaart misschien waarom huishoudens die korter dan een jaar in de bijstand zitten in Almere, veelal geen andere inkomensregelingen hebben aangevraagd. Huishoudens die langdurig van een bestaansminimum leven hebben dit veelal wel aangevraagd. Overigens blijkt uit geld op de Plank dat de verwachte psychische en sociale gevolgen van het indienen van een aanvraag een vrij beperkte rol speelt en dan nog vooral bij de wel-aanvragers..

Uit eerder onderzoek van O&S naar de informatiebehoefte van cliënten van Dienst Sociale Zaken¹⁹ blijkt dat (veel) cliënten met vragen of onduidelijkheden zitten, maar dat zij in veel gevallen niet op zoek gaan naar informatie of uitleg. Onwetendheid en de verwachte transactiekosten blijken een rol te spelen bij het niet-gebruik van inkomensregelingen. Een illustratief voorbeeld uit het onderzoek is dat een cliënt zich afvroeg of Bijzondere Bijstand van haar uitkering zou worden ingehouden of naderhand zou moeten worden terugbetaald. Een misvatting die voor haar reden was om geen Bijzondere bijstand aan te vragen. Omdat géén van de andere deelnemers haar dit kon vertellen, bestaat de indruk dat het niet om toevallige incidenten gaat. Want ook omtrent het wel of niet (mogen) doen van vrijwilligerswerk deden tal van (deels onjuiste) veronderstellingen de ronde, met als gemeenschappelijk kenmerk dat juist het ‘niet weten hoe het zit’ een reden is

¹⁹ O&S (2006) Een kwalitatief onderzoek naar de waardering en de mogelijkheden tot verbetering van de nieuwsbrief Werk en Inkomen

om geen actie te ondernemen. In het onderzoek waren meerdere gevallen aanwijsbaar waarin cliënten zich hierdoor financieel te kort deden.

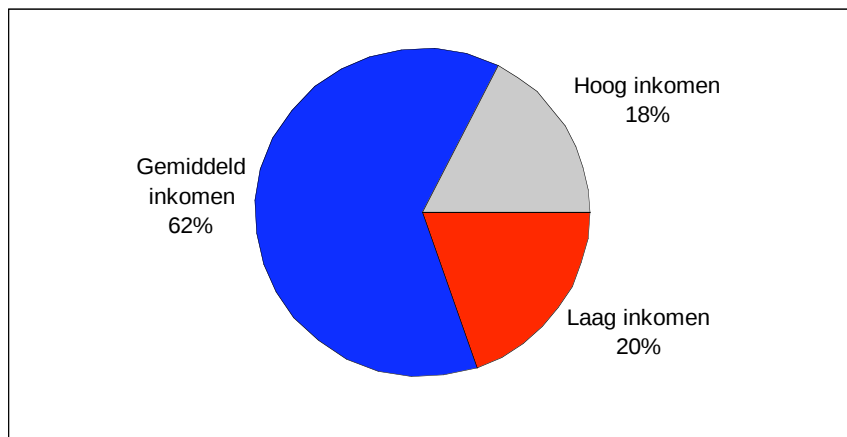
Een zekere mate van niet-gebruik, lijkt eenvoudigweg inherent te zijn aan middelengetoetste regelingen: mensen zien af van het indienen van een claim omdat het te veel rompslomp geeft, vooral wanneer het te ontvangen bedrag klein is en men meent dat men het ook zonder de uitkering financieel wel redt. Zolang ervoor wordt gekozen het recht op een bepaalde subsidie of tegemoetkoming afhankelijk te laten zijn van inkomen en vermogen, en het initiatief voor gebruik bij de cliënt blijft liggen, lijkt niet-gebruik tot op zekere hoogte onvermijdelijk. Het kabinet wil nu door middel van het koppelen van bestanden mensen automatisch laten profiteren van financiële extraatjes die voor minima gelden. Staatssecretaris Aboutaleb van Sociale Zaken kondigde onlangs aan een proef te willen beginnen met het automatisch kwijtschelden van bepaalde heffingen.

6 Beleving van inkomen

Volgens het inkomensonderzoek van het CBS behoort bijna 10% van de Almeerse huishoudens tot de huishoudens met een inkomen op het sociaal minimumniveau, iets meer dan het landelijk gemiddelde. De hoogte van het (feitelijke) inkomen kan echter op een andere wijze worden beleefd. Als aan bewoners wordt gevraagd tot welke inkomensgroep zij hun huishouden rekenen, antwoordt namelijk bijna een op de vijf dat het inkomen van het huishouden tot de lage inkomens behoort (figuur 6.1)²⁰. Bijna tweederde (62%) rekent het huishouden tot de gemiddelde inkomens en 18% rekent het huishouden tot de hoge inkomens.

Figuur 6.1 Beleving van het huishoudinkomen

Bron: Almere in de Peiling 2006

Rondkomen

18% van de huishoudens vindt het moeilijk tot zeer moeilijk om van het inkomen rond te komen. Eenderde zegt “net” rond te komen. De overigen zeggen gemakkelijk of zeer gemakkelijk rond te komen van het inkomen. Het zijn vooral de lagere inkomensgroepen en middeninkomens die zeggen moeilijk rond te kunnen komen. Alleenstaanden en eenoudergezinnen kunnen moeilijker van hun inkomen rondkomen dan paren, ongeacht of er sprake is van kinderen in het huishouden. In de huishoudens die moeilijk rond kunnen komen is vaker sprake van een laag opleidingsniveau, werkloosheid of arbeidsongeschiktheid. Ook zijn het vaker huishoudens met een niet-westerse achtergrond die moeilijk rond kunnen komen. Zoals al eerder bleek hebben niet-westerse allochtonen vaker te maken met een laag inkomen.

²⁰ Almere in de Peiling 2006

7 Schulden

Uit de Armoedemonitor 2005²¹ blijkt dat de toename van armoede en het aantal minimahuishoudens ook blijkt uit de verslechterende vermogenspositie van huishoudens. Om een beter inzicht te krijgen in de schuldenproblematiek onder de inwoners van Almere is er geput uit een tweetal onderzoeken: een onderzoek naar betalingsachterstanden bij woningcorporaties, Vitens en NUON en de stadsenquête onder inwoners van Almere.

7.1 Schuldenproblematiek bij Woningcorporaties, Vitens, NUON

Om inzicht te krijgen in de cumulatie van type schulden is in 2006 een vragenlijst uitgezet bij NUON, Vitens en de drie Almeerse woningcorporaties. De bedoeling van dit onderzoek was inzicht te krijgen in het aantal personen dat betalingsproblemen had bij NUON en/of Vitens en/of één van de drie Almeerse woningcorporaties. De aangeleverde informatie verschilde echter zo erg per organisatie dat de gegevens niet/nauwelijks met elkaar in verband kunnen worden gebracht. Toch geeft onderstaand schema wel een beeld van de schuldenproblematiek bij de verschillende organisaties.

Tabel 7.1 Schuldenproblematiek bij instanties²²

2005	aantal woningen	betalingsachterstand	incassotraject	afsluiting c.q. uitzetting
Vitens		2.258	707	*
NUON		10.943	5.908	109
De Alliantie	6.764	784	274	32
Goede Stede	7.411	1.631	184	38
Ymere	7.396	*	178	63

* onvergelijkbaar

7.2 Bewoners over schulden

Uit Almere in de Peiling²³, waarin bewoners van Almere zijn ondervraagd, komen een aantal belangrijke feiten naar boven over schuldenproblematiek. Zo vindt 18% van de huishoudens het moeilijk tot zeer moeilijk om van het inkomen rond te komen.

Uit het onderzoek blijkt dat driekwart van de Almeerse huishoudens geld leent. De hypotheek is de meest gebruikelijke vorm van geld lenen: 60% van de respondenten heeft een hypotheek lopen. Het eigenwoningbezit in Almere is 63%. Naast de hypotheek heeft iets minder dan de helft van de huishoudens (46%) een andere vorm van lening of schuld. Dit is ongeveer evenveel als in 2004. Voor eenderde van de huishoudens is rood staan bij de bank of giro de vorm van schuld cq geld lenen. Eén op de vijf huishoudens heeft een persoonlijke lening.

²¹ Sociaal Cultureel Planbureau: Armoedemonitor 2005

²² Uit de Nota Schuldhulpverlening 2007

²³ Gemeente Almere: Almere in de Peiling 2006

Tabel 7.2 Vormen van geld lenen

Vormen van geld lenen*	%
Op afbetaling gekocht	8%
Rood staan bij de bank of giro	33%
Persoonlijke lening	21%
Lening bij familie of vrienden	8%
Lening voor studiefinanciering	5%
Hypotheek	60%
Andere lening	3%

*Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk waardoor het totaal boven 100% komt.

Bron: Almere in de Peiling 2006

In een kwart van de huishoudens is, buiten de hypotheek, sprake van één vorm van lening of schuld. Bij een op de vijf huishoudens is sprake van twee of meer vormen van lening of schuld.

Tabel 7.3 Aantal leningen buiten de hypotheek

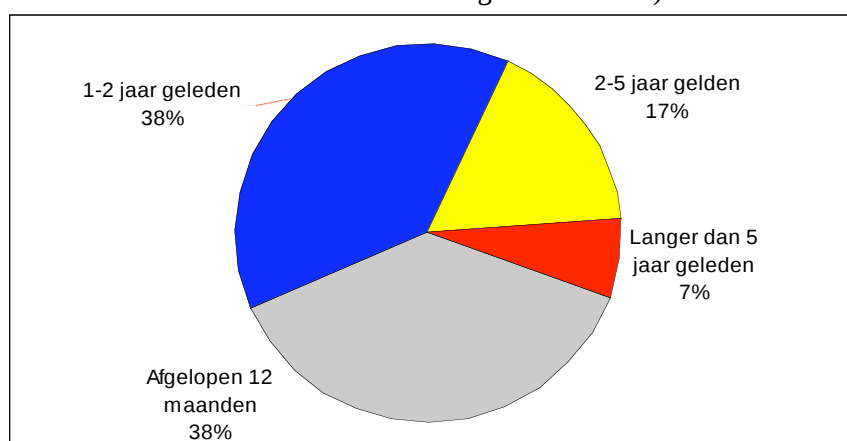
Aantal leningen	%
1 lening of schuld	26%
2 leningen of schulden	14%
3 of meer leningen of schulden	6%
Totaal % huishoudens met lening of schuld (buiten de hypotheek)	46%

Bron: Almere in de Peiling 2006

Bijna één op de zes huishoudens (13%) heeft in de afgelopen 12 maanden te maken gehad met een achterstand in de afbetaling van de schulden. Dit betreft dus bijna 10.000 huishoudens in Almere. Soms is die achterstand inmiddels weggewerkt, maar bij 6% van de huishoudens met schulden speelt die achterstand nog steeds.

De achterstand is veelal in het recente verleden ontstaan, maar bijna een kwart van de huishoudens die met een achterstand kampt heeft al langer dan twee jaar met deze achterstand(en) in de afbetaling van de lening(en) of schuld(en) te maken (figuur 7.1).

Figuur 7.1 “Wanneer ontstond de betalingsachterstand?” (percentage bewoners met een betalingsachterstand)

Bron: Almere in de Peiling 2006

Hulp bij het oplossen van de financiële problemen werd vooral gezocht bij familie en vrienden. Maar ook de Stadsbank Midden Nederland (SMN), de

Gemeente Almere

Sociale Dienst en het Budget Bureau Almere (BBA) worden genoemd als instanties waar men hulp zoekt. Meer dan de helft (58%) van de huishoudens met financiële problemen zoekt echter géén hulp. Driekwart van de mensen die hulp zoekt heeft die hulp ook inderdaad gekregen en voor een iets kleiner deel droeg die hulp ook helemaal of voor een deel bij aan de oplossing van de problemen.

7.3 Schuldhelpverlening

Mensen met schuldenproblematiek die in Almere Buiten of Almere Haven wonen, kunnen zich tot de SMN richten voor een schuldregeling (Nota Schuldhelpverlening). Personen die in Almere Stad wonen en financiële problemen ervaren dienen zich te wenden tot het BBA. Uit onderstaand tabel blijkt dat met de invoering van integrale schuldhelpverlening het aantal burgers met financiële problemen dat bereikt wordt door de hulpverlening is verdubbeld. Dit terwijl het werkgebied van het BBA nog niet eens heel Almere is.

Tabel 7.4 Aanmeldingen bij schuldhelpverlening 2002-2006

Aanmeldingen	2002	2003	2004	2005	2006
SMN	568	821	776	734	555
BBA	3 ²⁴	47	213	428 ²⁵	1031 ²⁶

Verwacht wordt dat in 2007 minstens 2400 inwoners met budgetproblemen zich tot het BBA zullen wenden. Op dit aantal bezoekers is de formatie voor 2007 van het BBA berekend. Uit de gegevens van de paragrafen 4.1 en 4.2. blijkt echter dat een veel groter aantal inwoners kampt met financiële problemen. Het is dan ook niet denkbeeldig dat een veel groter aantal inwoners een beroep gaat doen op het BBA.

²⁴ Werkgebied 2.400 inwoners

²⁵ Werkgebied 20.000 inwoners

²⁶ Werkgebied 100.000 inwoners

Bijlage I Verantwoording onderzoek

Methodiek

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van inkomensgegevens van het CBS uit het Regionaal Inkomensonderzoek 2004. Het CBS heeft diverse standaardtabellen aangeleverd met inkomensgroepen naar wijk. Hieruit konden onder andere de groepen met een inkomen tot 105%, 120% en 130% van het sociaal minimum gehaald worden. Daarnaast zijn meer gedetailleerde gegevens aangevraagd bij het CBS. Deze gegevens geven onder andere inzicht in de etniciteit van de minimahuishoudens in Almere en het aantal kinderen dat opgroeit in minimahuishoudens.

Een deel van deze minimahuishoudens maakt gebruik van inkomensregelingen. Om deze groep in beeld te brengen is gebruik gemaakt van beschikbare databestanden van minimamaatregelen. Dit zijn:

- bijstand
- bijzondere bijstand
- woonlastenfonds
- kwijtschelding gemeentelijke belastingen
- eenmalige uitkering
- langdurigheidtoeslag
- AV-Almere
- Huurtoeslag

Door middel van koppeling van deze bestanden, ontubbeling en opschoning is een totaalbestand verkregen met unieke huishoudens die van één of meerdere inkomensregelingen gebruik maken. Dit bestand is vervolgens verrijkt met algemene kenmerken van de huishoudens, zoals bekend in de gemeentelijke basisadministratie van de gemeente Almere.

De omvang van de groep niet-gebruikers kon berekend worden aan de hand van de totale groep minimahuishoudens en de gebruikersgroep van minimaregelingen.

Gebruikte inkomentermen

Lage-inkomensgrens:: welvaartsvaste armoedegrens volgens het CBS

Sociaal minimum: bijstandsniveau of AOW-niveau

Aandachtsgroepen: inkomensgroepen met een inkomen tot aan de huurtoeslaggrens. Dit is 130% van het sociaal minimum.

BIJLAGE II Gecombineerd gebruik regelingen

Onderstaand wordt het totale aantal inkomensregelingen dat per minimahuishouden wordt gebruikt beschreven. Uit de tabellen 1 en 2 kan worden afgelezen in hoeverre gecombineerd gebruik van de verschillende regelingen voorkomt.

Hierbij moet bedacht worden dat het recht op een inkomensregeling niet bij elke regeling hetzelfde is. Dit betekent dat niet iedereen voor alle voorzieningen in aanmerking komt en dat hoog gecombineerd gebruik tussen sommige voorzieningen waarschijnlijker is dan tussen andere. Zo krijgt 90% van de huishoudens die een langdurigheidstoeslag ontvangt ook een bijstandsuitkering. Het is dan ook heel waarschijnlijk dat huishoudens die al vijf jaar of langer rondkomen van een inkomen op het bestaansminimum een bijstandsuitkering hebben. Andersom geldt dat 21% van de bijstandsgerechtigden een langdurigheidstoeslag ontvangt. Immers behoort maar een klein deel van de bijstandsgerechtigden tot de langdurige minima.

Tabel 1: Aantal huishoudens dat gebruik maakt van een inkomensregeling in combinatie met een andere inkomensregeling

Maken ook gebruik van:	Gebruikers van:							
	Bijstand	Bijz. bijstand	Eenm. uitkering	Langdurigh. toeslag	Kwijts. belasting	AV Almere	Huur-toeslag	Woonlast
Bijstand	4355	1748	4089	934	3010	2545	2562	456
Bijzbijsand	1748	2393	2027	1040	1718	1298	1463	372
Eenmuitk	4089	2027	7195	1006	5859	2614	4638	867
Langduur	934	1040	1006	1041	935	796	804	272
Kwijts	3010	1718	5859	935	6476	2085	4730	890
AV Almere	2545	1298	2614	796	2085	3027	1752	351
Huurtoeslag	2562	1463	4638	804	4730	1752	9757	1094
Woonlast	456	372	867	272	890	351	1094	1268

Tabel 2: Aandeel huishoudens dat gebruik maakt van een inkomensregeling in combinatie met een andere inkomensregeling

Maken ook gebruik van:	Gebruikers van:							
	Bijstand	Bijz. bijstand	Eenm. uitkering	Langdurigh. toeslag	Kwijts. belasting	AV Almere	Huur-toeslag	Woonlast
Bijstand	100%	73%	57%	90%	46%	84%	26%	36%
Bijzbijsand	40%	100%	28%	100%	27%	43%	15%	29%
Eenmuitk	94%	85%	100%	97%	90%	86%	48%	68%
Langduur	21%	43%	14%	100%	14%	26%	8%	21%
Kwijts	69%	72%	81%	90%	100%	69%	48%	70%
AV Almere	58%	54%	36%	76%	32%	100%	18%	28%
Huurtoeslag	59%	61%	64%	77%	73%	58%	100%	86%
Woonlast	10%	16%	12%	26%	14%	12%	11%	100%

BIJLAGE III Overzicht inkomensgroepen

Tabel Overzicht inkomensgroepen, CBS 2004 en bestanden gemeente Almere 2006

	Totaal aantal minimahuishoudens, CBS 2004	Huishoudens die gebruik maken van inkomensregelingen, Gemeente Almere, 2006
Huishoudens		
Huishoudens met inkomen tot 130%	18.230	13.575
Huishoudens met inkomen tot 130% van 65+	4.330	3.576
Huishoudens met inkomen tot 120%	*	9.008
Huishoudens met inkomen tot 100%	*	8.680
Kinderen		
Aantal kinderen in huishoudens tot 130%		7.239
Aantal kinderen in huishoudens tot 120%		5.501
Aantal kinderen in huishoudens tot 100%		5.436
Langdurig		
Huishoudens met inkomen tot 130% > 5 jaar	*	
Huishoudens met inkomen tot 120% > 5 jaar	*	
Huishoudens met inkomen tot 100% > 5 jaar	*	1.654 (langdurigheidstoelage)

* Deze gegevens zijn opgevraagd bij het CBS, maar op het moment van het verschijnen van dit rapport nog niet geleverd. Er zal een apart inlegvel gemaakt worden zodra de gegevens beschikbaar zijn.

BIJLAGE IV Kaarten

Kaart 1 Aandeel huishoudens dat gebruik maakt van regelingen op bijstandsniveau, 2006

